

Ficsor Mihály

„ADJON ÚGYIS, HA NEM KÉREM”? MÉG EGYSZER (A) HIVATALBÓL AZ OFFICIALITÁSRÓL ÉS A MEGSEMISÍTÉSRŐL

I. BEVEZETÉS

1.1. Az Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle néhány évvel ezelőtt már közölt olyan írást,¹ amely azt vizsgálta: az irányadó jogszabályok és a jogállami követelmények mennyiben engedik az officialitás elvének érvényesülését a szabadalom (vagy más iparjogvédelmi oltalom) megsemmisítésére – utólagos érvénytelenítésére – irányuló eljárásokban. Idővel a Magyar Szabadalmi Hivatal (MSZH) joggyakorlata igazodott az említett írásban kifejtettekhez.

1.2. Időközben olyan fejlemények következtek be – mind a jogalkotásban, mind a jogalkalmazásban –, amelyek indokolták a téma újbóli vizsgálatát és a korábbinál is alaposabb elemzését. E fejlemények közül előljáróban megemlítendő a közigazgatási hatósági eljárás és szolgáltatás általános szabályairól szóló 2004. évi CXL. törvény (Ket.) elfogadása és hatálybalépése, a találmányok szabadalmi oltalmáról szóló 1995. évi XXXIII. törvény (Szt.) ezzel összefüggő – és az officialitás elvének érvényesülését is érintő – 2005. évi módosítása, valamint a közelmúltban hozott több bírósági végzés is. Ez utóbbiak a bírósági fórumok között jelentkező – és a jogbiztonságot bizonyosan nem erősítő – nézetkülönbségekre is rávilágítottak.

1.3. Mind a téma súlya, alkotmányossági, jogelvi és egyéb jelentősége, mind pedig a joggyakorlat néhány nyugtalanító fordulata igényli a felelős, szakmai megalapozottságra törekvő állásfoglalást. Ez az írás erre vállalkozik. Még hozzá annak reményében, hogy hozzájárulhat e tárgykörben a joggyakorlat kiszámíthatóságához és jogállami gondolkodási pályákra való tereléséhez.

II. AZ OFFICIALITÁS ELVE A MEGSEMISÍTÉSI ELJÁRÁSBAN – ALAPVETÉS

2.1. A bevezetőben említett írás – az Szt., valamint az államigazgatási eljárás általános szabályairól szóló törvény² akkor hatályos rendelkezései alapján – alapvetően azt vizsgálta, hogy

¹ *Ficsor Mihály: Az officialitás elve a megsemmisítési eljárásban. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 106. évf. IV. sz., 2001. augusztus, p. 1–4. A jelen tanulmány címe Nagy László Adjon az Isten című költeményét idézi.*

² Az államigazgatási eljárás általános szabályairól szóló – többször módosított – 1957. évi IV. törvény (Áe.).

az MSZH előtt folyó (államigazgatási) eljárásban miként, milyen feltételekkel és milyen korlátok közt érvényesül az officialitás elve. Ezt az elvet az Szt. akkor hatályos 47. §-ának (1) bekezdése akként rögzítette, hogy az MSZH-nak az előtte folyó eljárásban a tényeket hivatalból, *ex officio* kell vizsgálnia, és vizsgálata nem korlátozódhat csupán az ügyfelek állításaira vagy kérelmeire. A szóban forgó rendelkezés – akkori változatában – hozzávetőleges (tehát nem teljesen pontos) fordítása, átültetése volt az Európai Szabadalmi Egyezmény (ESZE) 114. cikke (1) bekezdésében foglaltaknak (természetesen az ESZE 1995-ben, illetve 2001-ben hatályos változata szerint).

Terminológiai kitérőként meg kell jegyezni, hogy a közigazgatási hatósági eljárás szabályozása és szakirodalmi kevésbé árnyaltan bontja ki az officialitás (hivatalbóliség) elvét, mint a polgári peres eljárásé. A polgári eljárásjog (és annak jogirodalmi magyarázata) ugyanis nemcsak a rendelkezési elv és az officialitás elvének ellentétpárját ismeri, hanem megkülönbözteti a tárgyalási elvet és a vizsgálati (nyomozati) elvet. Az első elvi ellentéppárral azt írja le, hogy a per tárgya feletti uralom a feleket vagy a bíróságot illeti-e meg, a második dichotómia pedig alapvetően annak megjelölésére szolgál, hogy a peranyag szolgáltatása kire tartozik.³ A közigazgatási hatósági eljárás szabályozásában⁴ és annak tudományos magyarázatában⁵ a hivatalból történő eljárás elve szélesebb kategóriaként jelentkezik, egyaránt jelenti azt, hogy a közigazgatási hatóság hivatalból indíthat és folytathat eljárást, valamint azt is, hogy hivatalból állapítja meg a tényállást és határozza meg a bizonyítás módját és terjedelmét, anélkül, hogy ebben kötnék őt az ügyfelek bizonyítási indítványai. A közigazgatási hatósági eljárásban tehát az officialitási elv a polgári perből ismert mindkét elv ellenpólusaként jelenik meg: éppúgy képezi a tárgyalási elv ellentettjét, mint a rendelkezési elvéét.

2.2. Amint arra a szóban forgó írás is rámutatott:

*„Az ellenérdekű felek jogvitájának eldöntésére szolgáló közigazgatási eljárásban – így az MSZH előtt folyó megsemmisítési eljárásban is – csorbítatlanul érvényesülniük kell az alapvető eljárási garanciáknak, függetlenül attól, hogy nem bírósági eljárásról van szó, illetve, hogy a szabadság megsemmisítése ügyében hozott hivatali határozatot a bíróság kérelemre megváltoztathatja. Ez különösen igaz a törvény előtti egyenlőség alapelve, illetve a tisztességes (pártatlan és igazságos) eljárás követelményére.”*⁶

³ Kengyel Miklós: A bírói hatalom és a felek rendelkezési joga a polgári perben. Budapest, 2003, p. 14–15.; Polgári perjog, Általános rész. Budapest, 2003, szerkesztette és az ebben az írásban idézett II. fejezetet írta: Wopera Zsuzsa, p. 53–58.; Király Lilla: Polgári eljárásjog. Budapest–Pécs, 2003, p. 16–25.

⁴ Ket. 3. §

⁵ A közigazgatási eljárási törvény kommentárja. Budapest, 2005, szerkesztette és az itt hivatkozott I. fejezetet írta: Kilényi Géza, p. 44–45.; Tilk Péter: A közigazgatási hatósági eljárás és szolgáltatás általános szabályairól szóló törvény (2. átdolgozott kiadás). Pécs, 2005, p. 38–39.

⁶ Ficsor, i. m. (1), p. 2.

Ezekről az alapvető eljárási garanciákról az Alkotmány 57. §-ának (1) bekezdése rendelkezik.

A G 9/91 és a G 10/91 számú ügyekben hozott határozatával az Európai Szabadalmi Hivatal (ESZH) Bővített Fellebbezési Tanácsa is úgy foglalt állást, hogy „*az ESZE alapján a megadást követően lefolytatott felszólalási eljárásokat elviekben olyan – általában – ellenérdekű felek közötti kontradiktórius eljárásoknak kell tekinteni, akiknek egyformán tisztességes elbírálást kell biztosítani*”.⁷

2.3. A törvény előtti egyenlőség alapelve és a tisztességes eljárás követelménye mellett a megsemmisítési (és más kontradiktórius) eljárásban is figyelembe kell venni a fél, pontosabban a kérelmező önrendelkezési jogát. E jog érvényre juttatását az Szt. a szabadalom megadására irányuló eljárásban is biztosítja (pl. azzal, hogy ez az eljárás is csak kérelemre – bejelentéssel – indul meg, sőt, az egyes eljárási szakaszok megkezdése is a bejelentő kérelmétől függ; vagy pl. a visszavonás, illetve az ideiglenes oltalomról való lemondás lehetőségének megteremtésével). Nemkülönböztetve érvényesül a fél önrendelkezési joga a megsemmisítési és más kontradiktórius eljárásokban.

Az Alkotmány 54. §-ának (1) bekezdése rendelkezik az emberi méltósághoz való jogról, amelynek – a 9/1992. (I. 30.) AB határozatban és az 1/1994. (I. 7.) AB határozatban kifejtettek szerint – részét képezi az önrendelkezés szabadsága, az önrendelkezési jog is. Az Alkotmánybíróság álláspontja szerint „*az önrendelkezési jog fontos tartalmi eleme – egyebek között – az egyén joga arra, hogy az igény állapotába került alanyi jogait a különböző állami szervek ... előtt ... érvényesítse. Az önrendelkezési jog azonban, mint az általános cselekvési szabadsághoz való jog, a jogérvényesítéstől való tartózkodás, a nem cselekvés jogát is magában foglalja. Mivel ez a jog az egyén autonómiájának védelmére szolgál, általában mindenkinek szabadságában áll eldönteni, hogy a jogai és törvényes érdekei védelmére nyitva álló és alkotmányosan biztosított hatósági igényérvényesítési utat igénybe veszi-e vagy attól tartózkodik*” [1/1994. (I. 7.) AB hat.]. „*Egy olyan szabály, amely mindkét fél akaratától függetlenül és minden ügyben lehetővé teszi az eljárás folytatását és a határozat felekre kiható megváltoztatását, eleve nem lehet e jog sem szükségszerű, sem arányos korlátozása*” [9/1992. (I. 30.) AB hat.], azaz nem felelhet meg az ún. általános alapjogi tesztnek.⁸

2.4. Az Szt. 47. §-ának (1) bekezdésében rögzített officialitási elvet – mind e rendelkezés 2001-ben, mind pedig a jelenleg hatályos változata szerint – nyilvánvalóan elsősorban a közérdek diktálja. Az ahhoz fűződő közérdek, hogy a törvényi előfeltételeknek meg nem felelő találmányra, illetve ilyen bejelentés alapján ne lehessen szabadalmat – azaz másokat a találmány hasznosításából kizáró jogot – szerezni, és hogy az így megszerzett szabadalom

⁷ G 9, 10/91 OJ EPO 1993, 408, az indokolás 2. pontjában

⁸ Az értelmezett Alkotmány. Budapest, 1999, szerk.: Holló András, Balogh Zsolt, p. 142–145. és p. 520–534.

– az érvénytelen jog – ne maradjon fenn. A megsemmisítési eljárás során az officialitási elvben tükröződő e közérdekű szempontokat kell összeegyeztetni a 2.2. pontban említett alapvető eljárási garanciákkal, illetve az előző alpontban elemzett önrendelkezési joggal. Ahhoz, hogy e kényes egyensúly megtalálásához megfelelő támpontokat kapjunk, szükségesnek látszik a megsemmisítési eljárás rendeltetésének, jogi természetének felidézése.

A megsemmisítés jogintézménye és a megsemmisítési eljárás nem arra szolgál, hogy a szabadalom megadására irányuló eljárásban elvégzendő vizsgálatot az MSZH teljes egészében megismételje. Ez összefügg azzal, hogy a szabadalmat megadó jogerős határozatához az MSZH kötve van: saját elhatározása alapján, hivatalból a már megadott szabadalmat nem érvénytelenítheti, illetve a megadó határozatot nem módosíthatja, és nem vonhatja vissza.⁹ Ezt támasztja alá az a körülmény is, hogy a szabadalom megsemmisítését maga az Szt. sem bármely (a bejelentési eljárásban vizsgált) szabadalmazhatósági feltétel hiányára hivatkozva, hanem csak bizonyos – az Szt. 42. §-ának (1) bekezdésében felsorolt – feltételek hiányában teszi lehetővé.

Mivel a megsemmisítési eljárás nem a szabadalom megadását megelőző vizsgálat teljes megismétlésére irányul, és mivel az MSZH – legalábbis az alaki jogerő szempontjából – kötve van a szabadalmat megadó határozatához (összhangban a jobbiztonság követelményével is), a megsemmisítési eljárás szükségképpen csakis a megsemmisítési kérelemben megjelölt megsemmisítési okok és az azokat alátámasztó – a kérelemhez mellékelte – okirati (illetve a kérelmező részéről felhozott más) bizonyítékok vizsgálatára terjed ki.

2.5. E felfogást tükrözte a Bővített Fellebbezési Tanácsnak a G 9/91 számú ügyben hozott határozata is (azzal az értelemszerű eltéréssel, hogy abban a megadást követő felszólalásról van szó):

*„Minden megadást követő felszólalási eljárás természetes velejárója, hogy a szabadalmi hivatal nem járhat el és nem határozhat valamely megadott szabadalommal kapcsolatban, akármennyire is világossá válik a megadást követően a szabadalom érvénytelensége, hacsak ezt nem kezdeményezik egy szabályszerű felszólalással ... Más szóval: a szabadalmi hivatal a felszólaló eljárási cselekményeitől függően rendelkezik hatáskörrel arra, hogy a szabadalommal kapcsolatban eljárjon”.*¹⁰

Mindezekre tekintettel a Bővített Fellebbezési Tanács sem tekintette a megadást követő felszólalási eljárást a megadás alapjául szolgáló szabadalmi bejelentés teljes újravizsgálatának.¹¹

A megsemmisítési, illetve az ESZE szerinti felszólalási eljárás természetéből és rendeltetéséből adódik ezért, hogy a kérelmezőnek meg kell jelölnie a megsemmisítés (illetve a felszó-

⁹ Szt. 53/A. § (3) bek., l. továbbá még a megsemmisítési ügyekben irányadó különös szabályt az Szt. 53/A. §-ának (4) bek.-ében

¹⁰ G 9, 10/91, OJ EPO 1993, 408, az indokolás 3. pontjában

¹¹ G 9, 10/91, OJ EPO 1993, 408, az indokolás 4. pontjában

lalás) alapjául szolgáló okokat és az azokat alátámasztó bizonyítékokat. Az ESZE esetében ez következett a Végrehajtási Szabályzat korábban hatályos 55. szabályának c) pontjából is, amelyet a Bővített Fellebbezési Tanács nem csupán alaki előírásnak tekintett: „*az ESZE (Végrehajtási Szabályzata) 55. szabályának c) pontja értelmetlen volna, ha nem úgy értelmeznénk, mint kettős rendeltetésű rendelkezést, amely (más szabályokkal együtt) a felszólalás elfogadhatóságának meghatározása mellett egyben elviekben kijelöli a felszólalás érdemi vizsgálatának jogi és ténybeli kereteit*”.¹² Mindezekre tekintettel a Bővített Fellebbezési Tanács szerint a felszólalási eljárásban nem kell hivatalból kiterjeszteni a vizsgálatot olyan felszólalási jogalapokra, okokra, amelyekre nem hivatkozott, illetve amelyeket nem támasztott kellően alá a felszólalási kérelem. Erre a fellebbezési eljárásban egyáltalán nincs lehetőség, a felszólalási osztály előtt folyó eljárásban pedig csak abban a kivételes esetben, ha *prima facie* egyértelmű, hogy annak a jogalapnak a figyelembevételre, amelyre a fellebbezési osztály hivatalból kiterjeszti a vizsgálatát, részben vagy egészben a szabadalom visszavonását eredményezné (G 9/91).¹³

2.6. A bevezetőben is említett írás – az akkor hatályos jogi helyzetből kiindulva – a következőképpen érvelt:

„*A megsemmisítési eljárás kérelemre induló, kontradiktórius eljárás, amelynek jogi és ténybeli kereteit a megsemmisítési kérelem jelöli ki az Szt. 42. és 80. §-a alapján. Noha az Szt. 81. §-ának (3) bekezdése szerint a megsemmisítési kérelem visszavonása esetén az eljárást hivatalból folytatni lehet, maga a megsemmisítési eljárás csak kérelemre indulhat meg [Szt. 80. § (1) bek.]. Az Szt. rendszerében sem csupán alaki követelmény, hogy a kérelemben meg kell jelölni a megsemmisítés alapjául szolgáló okokat, és mellékelni kell az okirati bizonyítékokat [Szt. 80. § (2) bek.]. A szabadalom megadására irányuló eljárásban az érvénytelen jog keletkezésének megakadályozásához fűződő közérdek elvontan és általánosan jelentkezik; ehhez igazodik az officialitás elvének teljes, korlátlan érvényesülése, vagyis az, hogy az MSZH-nak ebben az eljárásban valamennyi szabadalmazhatósági feltételre és törvényi követelményre kiterjedő, korlátozás nélkül érvényesülő kötelezettsége a tények hivatalból történő vizsgálata. Ezzel szemben a megsemmisítési eljárásban a közérdeknek az érvénytelen jog fennmaradásából adódó sérelme individualizáltan, a kérelmező sérelmeként jelentkezik. Nem lehet ezért ebben az eljárásban az általános, elvont közérdekre hivatkozni, és ilyen hivatkozással a Hivatal részéről túlterjeszkedni a kérelemben kijelölt ténybeli és jogi kereteken. Ezt akadályozza a fél önrendelkezési jogának tiszteletben tartása ... mellett az is, hogy a szabadalmat megadó határozat az MSZH számára ex officio történő vizsgálat és eljárás alapján 'érinthesetlen', alaki jogereje folytán.*

¹² G 9, 10/91, OJ EPO 1993, 408, az indokolás 6. pontjában

¹³ G 9, 10/91, OJ EPO 1993, 408, az indokolás 14–18. pontjában

Mindezekből az következik, hogy a megsemmisítési eljárás során az Szt. 47. §-a (1) bekezdésének első mondatában foglalt rendelkezést csak a megsemmisítési kérelemben (és a kérelem későbbi módosításaiban, kiegészítéseiben) meghatározott tárgykörben, az így kijelölt jogi és ténybeli keretek között lehet és kell alkalmazni. Noha ... a megsemmisítési eljárásban alapvetően a feleknek kell bizonyítékokkal alátámasztani álláspontjukat, ez nem jelenti azt, hogy az MSZH-nak ne kellene az ilyen eljárásban is hivatalból vizsgálnia tényeket, vagy hogy vizsgálatát csupán a felek állításaira kellene korlátoznia. A megsemmisítési eljárás természetéből és a kérelmező önrendelkezési jogából azonban az is következik, hogy az MSZH hivatalból való vizsgálódása a megsemmisítési eljárás során – összhangban az alapvető eljárási garanciákkal is – csakis a megsemmisítési kérelemben megjelölt jogalapokra és a felek által e jogalapok kapcsán felhozott érvekre, kérelmekre és bizonyítékokra szorítkozhat. Az MSZH ex officio nem terjesztheti ki vizsgálatát és a megsemmisítési eljárás tárgykörét olyan megsemmisítési okokra és bizonyítékokra, amelyeket a megsemmisítési kérelemben nem jelöltek meg.¹⁴

2.7. Az előzőekben kifejtetteknek a 2001-ben hatályos jogi helyzetben sem mondott ellent, hogy az Szt. 81. §-ának akkori (3) bekezdése értelmében a megsemmisítési kérelem visszavonása esetén az eljárást hivatalból folytatni lehetett (mint ahogy ma is lehet). A szóban forgó írás mellett érvelt, hogy az Szt. 81. §-ának akkor hatályos (3) bekezdésében foglalt rendelkezést

„elsősorban és tipikusan a nem rendeltetésszerű (más szóval, visszaélésszerű) kérelmezői joggyakorlás megakadályozása céljából kell alkalmazni, vagyis annak kiküszöbölésére, hogy a kérelmező az Szt. 42. §-ának (3) bekezdésében foglaltakat kijátszva fenntarthassa a maga számára az – akár nyilvánvalóan – alaptalan megsemmisítési kérelme ismételt benyújtásának lehetőségét. Az, hogy a visszavont megsemmisítési kérelem alaposnak látszott, csak elvétve, kirívó esetekben szolgálhatna a megsemmisítési eljárás hivatalból való folytatásának alapjául. A megsemmisítési eljárásban ugyanis a közérdek nem elvontan, hanem megszemélyesítetten, individualizáltan jelentkezik. Ezért csak kirívó esetekben látszik indokoltnak az eljárás hivatalból való folytatása a közérdekre hivatkozással. Ilyen eset lehet, ha a szabadalom fennmaradása megingathatná az ügyfeleknek az MSZH mint iparjogvédelmi hatóság törvényes működésébe vetett bizalmát (pl. örökmozgóra adott szabadalom esetén), vagy ha az MSZH az eljárás körülményeiből arra következtethet, hogy a megsemmisítési kérelmet jogellenes fenyegetés hatására vonták vissza. Egyébként viszont nem célszerű a közérdek sérelmére hivatkozva ex officio eljárni, ha senkinek az érdeke nem sérül (a kérelmező nyilván nem, hiszen azért vonta vissza a megsemmisítési kérelmét; mindenki más pedig újból, önállóan is kérheti a megsemmisítést, ennek nem akadálya a visszavont kérelem).¹⁵

¹⁴ Ficsor, i. m. (1), p. 3.

¹⁵ Ficsor, i. m. (1), p. 4.

III. JOGALKOTÁSI FEJLEMÉNYEK

3.1. Az előző részben bemutatott jogállami követelmények világosabb és következetesebb érvényesülését eredményezték egyes – 2001 óta bekövetkezett – jogalkotási fejlemények.

3.2. A Magyar Köztársaság 2003. január 1-jével csatlakozott az ESZE-hez; az egyezményt a 2002. évi L. törvény hirdette ki. Az Szt.-t pedig a 2002. évi XXXIX. törvény igazította és illesztette hozzá az ESZE-hez. E módosítások az Szt.-nek a tényállás megállapítására vonatkozó – és az officialitás elvét kimondó – 47. §-át egyáltalán nem érintették, a megsemmisítés és a megsemmisítési eljárás szabályait pedig csak annyiban, amennyiben az az ESZE-vel harmonizáló új megsemmisítési ok bevezetése miatt szükségesnek mutatkozott. Az Szt. e módosítása – összhangban az ESZE 138. cikke (1) bekezdésének *e*) pontjában foglaltakkal – a megsemmisítés új okaként nevesítette azt az esetet, amikor a szabadalmat nem annak adták meg, akit az a törvény szerint megillet [Szt. 42. § (1) bek. *d*) pont]. Erre figyelemmel az Szt. 80. §-a kiegészült egy olyan rendelkezéssel, amelynek értelmében e megsemmisítési ok alapján csak az kérheti a szabadalom megsemmisítését, akit az a törvény szerint megillet [Szt. 80. § (2) bek.]; ennél az oknál tehát megtört az a főszabály, hogy a megsemmisítést bárki kérheti a szabadalmassal szemben [Szt. 80. § (1) bek.]. Már e kivételes szabály is arra utalt – ezúttal nem a főszabályt erősítve –, hogy a megsemmisítési eljárás nem valamiféle elvont, általános közérdeket szolgál, hanem a kérelmezőt érő, egyedi, individualizált érdeksérelem orvoslására irányul.

Meg kell továbbá említeni azt is, hogy az Szt.-nek az ESZE-hez való illeszkedés céljából elvégzett 2002. évi módosítása az európai szabadalmak megsemmisítésének okait illetően az Szt. helyett az ESZE alkalmazását írta elő, egyértelművé téve, hogy európai szabadalmat csak az ESZE 138. cikkének (1) bekezdésében meghatározott okból lehet és kell megsemmisíteni [Szt. 84/N. § (1) bek.]. A megsemmisítési eljárás szabályozása mindazonáltal a nemzeti jog hatókörében maradt, amit megerősít az Szt.-nek az a rendelkezése is [84/N. § (2) bek.], amelynek értelmében az európai szabadalom megsemmisítésére – az Szt. 84/N. §-ának (1) bekezdésében foglaltakon kívül – egyebekben az Szt. rendelkezéseit, azaz a nemzeti szabadalmak megsemmisítésére vonatkozó (főként eljárási) szabályait kell alkalmazni. Még így is érvényesül egy-egy speciális szabály az európai szabadalmak megsemmisítésére irányuló, MSZH előtti eljárásban [l. pl. az Szt. 84/M. §-ának (2) és (3) bek.-ét]; ezek azonban közvetlenül nem relevánsak abban a kérdésben, hogy az officialitás elve mennyiben alkalmazható a megsemmisítési eljárásban.

Az ESZE-hez való csatlakozásból adódó fejlemény volt az is, hogy az ESZE törvénnyel való kihirdetése folytán immár a magyar jognak is részévé vált az ESZE – az előzőekben már említett és elemzett – 114. cikke is, ami természetesen nem változtatott azon, hogy ez a rendelkezés csupán az ESZH előtti eljárásokban irányadó, azaz nem tette azt alkalmazandóvá az MSZH vagy a magyar bíróság előtti eljárásban.

3.3. Az ESZE-hez való csatlakozás alkalmával hazánk az egyezmény 2000-ben felülvizsgált szövegét is ratifikálta.¹⁶ Az „ESZE 2000”-ként emlegetett új szöveg 2007. december 13-i hatálybalépése egyfelől az Szt. újabb – kisebb terjedelmű – módosítását, másfelől az ESZE 2000 kihirdetését igényelte. Az előbbi a 2007. évi CXLII. törvény hajtotta végre, az utóbbinak pedig a 2007. évi CXXX. törvény tett eleget.

Az ESZE 2000. évi felülvizsgálata alkalmával a 114. cikk nem változott,¹⁷ a 2007. évi CXXX. törvénnyel kihirdetett magyar változat viszont a korábbinál pontosabb fordításban tartalmazza e cikk szövegét, különválasztva – az eredeti, hiteles szövegekhez jobban igazodva – a hivatalból végzett vizsgálattal és a kérelemhez való kötöttséggel (illetve annak hiányával) foglalkozó fordulatokat. A 114. cikknek a 2007. évi CXXX. törvényben található magyar szövege értelmében az ESZH az előtte folyó eljárásban a tényeket hivatalból vizsgálja; vizsgálata nem korlátozódhat csupán a felek állításaira, bizonyítékaira, érveire, valamint nincs kötve az előterjesztett kérelmekhez sem.

Mivel az ESZE 114. cikkét a 2000. évi felülvizsgálat nem érintette, a Bővített Fellebbezési Tanácsnak az ESZE korábbi szövege alapján kialakított joggyakorlata (l. a 2.5. pontot) a továbbiakban is irányadónak tekinthető, és aligha fog számottevően változni. Az ESZH-nak az ESZE 2000-ről készített hivatalos publikációja a Bővített Fellebbezési Tanács 9/91 és 10/91 számú ügyekben hozott határozatait az ESZE 2000 114. cikkét illetően is alkalmazandónak minősíti.¹⁸ Meg kell jegyezni, hogy az ESZE Végrehajtási Szabályainak idevágó rendelkezései sem módosultak érdemben, csupán átszámozáson és más technikai korrekciókon estek át.

A fél – ez esetben az európai szabadalmas – rendelkezési jogának erőteljes érvényesítését hozta magával az ESZE 2000 egyik fő újdonsága: az európai szabadalom központosított korlátozására, illetve megvonására irányuló eljárás bevezetése.¹⁹ Ebben az eljárásban az ESZH – és ez különösen a korlátozásnál fontos – egyértelműen kötve van a szabadalmas kérelméhez, az általa előterjesztett igénypontokhoz. A szabályszerűen előterjesztett korlátozási kérelemnek az ESZH érdemi „felülmérlegelés” nélkül tartozik eleget tenni.

Ugyanebbe az irányba mutat az ESZE 138. cikkének kiegészítése is; e cikk 2000-ben felülvizsgált változata ugyanis a szabadalmas rendelkezési jogának feltétlen elismerését megkövetelő szabállyal egészült ki: az európai szabadalom érvényessége tárgyában az illetékes bíróság, illetve hatóság előtt folyó eljárásban a szabadalmas az igénypontok módosításával a szabadalmat korlátozhatja; az eljárásban az így korlátozott szabadalmat kell alapul venni [ESZE 138. cikk (3) bek.]. Az Európai Szabadalmi Szervezet Szabadalmi Jogi Bizottságában szakmai konszenzus alakult ki arról, hogy az ESZE e rendelkezése feltétlen érvényesülést

¹⁶ 54/2002. (IX. 13.) OGY határozat

¹⁷ Revision of the European Patent Convention (EPC 2000), Synoptic presentation EPC 1973/2000 – Part I: Articles, Special edition 4/2007 OJ EPO, p. 132–133

¹⁸ European Patent Convention. Published by [the] European Patent Office. 13th edition/July 2007, Annex I, p. 543

¹⁹ L. az ESZE 2000 105a–105c. cikkeit és az ESZE 2000 VSZ 90–96. szabályait

igénylő, a tagállamokra kötelező előírás, amely – az érintett állam jogrendjétől függően – vagy a nemzeti jogba való átültetés útján, vagy a nemzeti bíróságok és hatóságok előtt közvetlenül alkalmazandó, *self-executive* normaként érvényesül, és így válik kötelezővé a nemzeti fórumok előtt folyó megsemmisítési eljárásokban.²⁰ Az Szt.-nek az ESZE 2000 hatálybalépésére figyelemmel elvégzett 2007. évi módosítása e kérdésben nem hagyott kétséget a magyar jogi helyzetet illetően: az Szt. 84/N. §-ának – módosított – (1) bekezdése értelmében az európai szabadalom megsemmisítésére irányuló eljárásban alkalmazni kell az ESZE 138. cikkének (3) bekezdését is; az Szt. tehát előírja az ESZE e rendelkezésének közvetlen alkalmazását. A 2007. évi CXLII. törvény alapjául szolgáló törvényjavaslat indokolása szintén ezt az értelmezést erősítette meg:

„Az ESZE 2000 138. cikke kiterjesztette az európai szabadalom megsemmisítésére vonatkozó nemzeti szabályozás harmonizációját. Kötelezővé tette a szerződő államok számára, hogy az európai szabadalomnak az igénypontok módosításával történő korlátozására – szabadalmi jogszabályaikban – lehetőséget adjanak a szabadalmas részére. Előírta továbbá, hogy az európai szabadalom érvényességével kapcsolatos – azaz, a magyar jog szerint, a megsemmisítési – eljárásokban az európai szabadalmas számára meg kell adni a jogot a szabadalom igénypont-módosítással történő önkéntes korlátozására, azzal, hogy ilyen esetben a szabadalmas által korlátozott igénypont-sorozatnak kell a további eljárás alapjául szolgálnia.

Noha az Szt. 42. §-ának (2) bekezdéséből, 45. §-ának (2) bekezdéséből, 47. §-ának (2) bekezdéséből és 81. §-ának (1) bekezdéséből – legalábbis az MSZH előtti közigazgatási hatósági eljárást illetően – megfelelő értelmezés útján azonos tartalmú szabályozás volna levezethető, és az Szt. 84/B. §-ának (3) bekezdése – az Szt.-vel való konfliktus esetén – az Egyezménynek ad alkalmazási elsőbbséget az európai szabadalmi bejelentéseket és az európai szabadalmakat illetően, a szabályozás világossága és egyértelműsége (és ezáltal a jogbiztonság) érdekében célszerű külön rendelkezésekkel, explicit módon gondoskodni az Szt.-nek az ESZE 2000 138. cikkével való összehangolásáról. A javaslat – 29. §-ában – ennek tesz eleget az Szt. 84/N. §-a (1) bekezdésének – az európai szabadalmak megsemmisítésére irányuló közigazgatási hatósági és bírósági eljárásokban egyaránt alkalmazandó – módosításával.”

3.4. Az Szt.-t és azon belül az officialitás elvének érvényesülését is nagyban érintette, hogy 2005. november 1-jével az Áe.-t felváltotta a Ket., azaz a közigazgatási hatósági eljárás és szolgáltatás általános szabályairól szóló 2004. évi CXL. törvény.

A Ket. az officialitást, a hivatalból történő eljárást tekinti főszabálynak, rendelkezései e modellt követik, és szükségképpen ezt tükrözik a bizonyításra vonatkozó szabályai is. A Ket. 3. §-ának (1) bekezdése alapelveként szögezi le, hogy a közigazgatási hatósági eljárásban a törvény keretei között a hivatalból való eljárás elve érvényesül. Ezzel összhangban a

²⁰ Points of connection between EPC 2000 and national law. CA/PL 10/07, Munich 20.08. 2007, point 10., p. 3.; Draft minutes of the 33rd meeting of the Committee on Patent Law, Munich 10 and 11 September 2007. CA/PL 16/07, points 31–35., p. 4.

közigazgatási hatóság hivatalból eljárást indíthat, valamint hivatalból állapítja meg a tényállást, határozza meg a bizonyítás módját és terjedelmét, ennek során nincs kötve az ügyfelek bizonyítási indítványaihoz, ugyanakkor a tényállás tisztázása során minden, az ügy szempontjából fontos körülményt figyelembe kell vennie [Ket. 3. § (2) bek. a) és b) pont]. A Ket.-nek a tényállás tisztázására vonatkozó rendelkezései szintén abból indulnak ki, hogy a hatóság köteles tisztázni a döntéshozatalhoz szükséges tényállást. Ha ehhez nem elegendőek a rendelkezésre álló adatok, hivatalból vagy kérelemre bizonyítási eljárást folytat le [Ket. 50. § (1) bek.].

A Ket. hatálybalépésével összefüggésben a 2005. évi LXXXIII. törvény módosította az Szt.-t. A Ket. és az Szt. viszonyát az határozza meg, hogy az iparjogvédelmi ügyek az ún. „külön” vagy „privilegizált” eljárások²¹ közé tartoznak: a Ket. 13. §-a (2) bekezdésének a) pontja értelmében a Ket. rendelkezéseit az iparjogvédelmi eljárásokban csak akkor kell alkalmazni, ha az ügyfajta vonatkozó törvény eltérő szabályokat nem állapít meg. Ennek tükröképpét az Szt. 45. §-ának (1) bekezdése adja meg: az MSZH a hatáskörébe tartozó szabadalmi ügyekben a Ket. szerint jár el, az Szt.-ben meghatározott eltérésekkel. Az eltérést az Szt. kétféleképpen valósítja meg: egyfelől „pozitívan”, azaz eltérő szabály kimondásával, másfelől „negatívan”, azaz kizárva a Ket. egyes rendelkezéseinek alkalmazhatóságát. Az officialitás témakörében mindkét módszerre találunk példát.

Az Szt. 45. §-ának (2) bekezdése – a Ket. 3. §-ától eltérően – alapvetően elrendelkezik a kérelemre történő eljárásról: az MSZH a hatáskörébe tartozó szabadalmi ügyekben – jogszabály eltérő rendelkezése hiányában – kérelemre jár el. Az Szt. tehát megfordítja a Ket. 3. §-ának (1) bekezdésében [és a 3. § (2) bekezdésének a) pontjában] található – a hivatalból való hatósági eljárást kimondó – főszabályt, és – polgári eljárásjogi terminológiával – a rendelkezési elvet juttatja érvényre.

Az Szt.-nek a Ket. hatálybalépéséhez kötődő, 2005. évi novellája újraszabályozta a tényállás szabadalmi ügyekben történő megállapítását. Az Szt. átfogóan módosított 47. §-ának (1) bekezdése meghagyta főszabálynak a tényállás hivatalból történő feltárását – igaz, pontosabb, az ESZE 114. cikkéhez jobban igazodó megfogalmazásban: az MSZH az előtte folyó eljárásban a tényeket hivatalból vizsgálja, vizsgálata nem korlátozódhat csupán az ügyfelek állításaira. Ez alól a szabály alól azonban a módosított szöveg kivételt tesz a kontradiktórius eljárásokban: az MSZH a megsemmisítési eljárásban és a nemleges megállapítási eljárásban a tényeket a kérelem keretei között, az ügyfelek nyilatkozatai és állításai alapján vizsgálja [Szt. 47. § (2) bek.]. Ehhez a 2005. évi LXXXIII. törvény alapjául szolgáló törvényjavaslat indokolása a következő magyarázatot fűzi:

„Ezekben az eljárásokban a tényállás feltárásának kereteit az ügyfelek kérelmei vonják meg, e kereteket az ügyfelek által előterjesztett bizonyítékok, állítások és nyilatkozatok töltik meg tartalommal.”

²¹ Tilk, i. m. (5), p. 79.; Kilényi, i. m. (5), p. 22–23. és p. 70–72.

A tényállás megállapításának szabályozásában újdonságot jelentett az Szt. 47. §-ának (3) bekezdésébe illesztett fordulat, amelynek értelmében az MSZH figyelmen kívül hagyhatja azokat a nyilatkozatokat vagy bizonyítékokat, amelyeket az ügyfél nem kellő időben terjesztett elő. Erre a mellőzésre tehát a tényállás nem teljes feltárása „árán” is van mód. Erre is tekintettel méltó figyelemre, ahogy az említett törvényjavaslat indokolása magyarázza e módosítást:

„Az eljárások ügyfelek általi elhúzásának megakadályozását szolgálja az a szabály, amely szerint a Magyar Szabadalmi Hivatal figyelmen kívül hagyhatja azokat a nyilatkozatokat vagy bizonyítékokat, amelyeket az ügyfél nem kellő időben terjesztett elő. E szabálynak, amelynek „párja” az Európai Szabadalmi Egyezmény 114. cikkének (2) bekezdésében is megtalálható, kiemelt gyakorlati jelentősége különösen a kontradiktórius ügyekben van.”

Az Szt.-nek a Ket. hatálybalépéséhez kapcsolódó – 2005. évi – módosítása számottevően erősítette a kérelemhez kötöttséget és a fél rendelkezési jogát a megsemmisítési eljárásban. Megmaradt – az Szt. 80. §-ának (3) bekezdésében – az a rendelkezés, hogy a megsemmisítési kérelemben meg kell jelölni a megsemmisítés alapjául szolgáló okokat, és mellékelni kell az okirati bizonyítékokat. Ugyanakkor az Szt. 81. §-ának (1) bekezdése bevezette azt a szabályt, hogy az MSZH által a kérelmező számára kitűzött határidő elteltét követően a megsemmisítés alapjául szolgáló okként nem jelölhető meg olyan ok, amelyet az említett határidőn belül nem jelöltek meg a megsemmisítés okaként, és az így megjelölt okot az eljárást befejező határozat meghozatalakor figyelmen kívül kell hagyni. Ez utóbbi szabályból okszerűen következik, hogy az említett határidőn túl megjelölt – újabb – megsemmisítési okot hivatalból, *ex officio* sem lehet figyelembe venni. Sőt, ebből a normából egyenesen következik az is, hogy az MSZH a megsemmisítési eljárást nem terjesztheti ki a megsemmisítési kérelemben vagy azt követően később a kérelmező által szabályszerűen megjelölt okon kívüli, további megsemmisítési okokra. Ezt a hivatal sem a kérelmező számára nyitva álló határidőn belül, sem annak lejártát követően nem teheti meg, hiszen azzal okafogyottá és értelmetlenné tenné az Szt. 81. §-a (1) bekezdésének utolsó mondatában található rendelkezést. Nem volna ugyanis értelme kimondani azt, hogy az MSZH a kérelmező által késedelmesen megjelölt okot nem veheti figyelembe az eljárást befejező döntésének meghozatalakor, ha ugyanezt az okot hivatalból bármikor figyelembe vehetné.

Az Szt. 81. §-ának (1) bekezdése azt is megerősítette és még egyértelműbbé tette, hogy a megsemmisítési eljárás nem a szabadalom megadását megelőző vizsgálat teljes megisméltése, hanem csupán a kérelemben megjelölt okok (és a kérelmező által erre az okra felhozott bizonyítékok) vizsgálata.

Az Szt. 2005. évi novellája fontos kiegészítéssel szolgált a megsemmisítési eljárás hivatalból történő folytatása kapcsán is. Nem változtatott azon, hogy a megsemmisítési kérelem visszavonása esetén az eljárást hivatalból folytatni lehet. Megkövetelte viszont – az Szt. 81. §-a (3) bekezdésének kiegészítésével –, hogy az MSZH ilyen esetben is a kérelem keretei

között, a felek által korábban tett nyilatkozatok és állítások figyelembevételével járjon el. Tanulságos, ahogy erről a már idézett indokolás szól:

„A kérelemre történő eljárás alapvető jellegét megerősítve a törvény a jelenlegi gyakorlatot rögzítve teszi egyértelművé, hogy a Magyar Szabadalmi Hivatal a hivatalból folytatott eljárásban is kötvé van a megsemmisítési kérelemhez és a felek által korábban előterjesztettekhez. Meg kell jegyezni, hogy a megsemmisítési eljárás hivatalból történő folytatása igen ritkán fordul elő a Magyar Szabadalmi Hivatal gyakorlatában, és az csak kivételes esetekre szorítkozhat, például, ha a Magyar Szabadalmi Hivatal alappal feltételezheti, hogy a megsemmisítési kérelmet jogellenes fenyegetés hatására vonták vissza, vagy a szabadalom fennmaradása megingathatná az ügyfeleknek a Magyar Szabadalmi Hivatal mint iparjogvédelmi hatóság törvényes működésébe vetett bizalmát (pl. örökmozgóra adott szabadalom esetén).”

A 2005. évi novella az MSZH döntéseinek felülvizsgálatára irányuló bírósági eljárásban is lényegében alkalmazandóvá tette az Szt. 81. §-ának (1) bekezdésében foglaltakat: a bíróság is figyelmen kívül hagyja azt a megsemmisítési okot, amelyet az MSZH az Szt. 81. §-ának (1) bekezdése alapján hagyott figyelmen kívül, továbbá azt is, amelyet a megváltoztatási kérelemben vagy annak előterjesztését követően jelöltek meg [Szt. 100. § (3) bek.]. Ebből okszerűen következik, hogy ilyen okot a bíróság hivatalból sem vehet figyelembe eljárásában. Hasonló módszerrel követeli meg az Szt., hogy a bíróság hagyja figyelmen kívül a fél által a megváltoztatási kérelemben vagy annak benyújtását követően előterjesztett azt a nyilatkozatot, állítást vagy bizonyítékot, amelyet az MSZH az előtte folyó eljárásban – az Szt. 47. §-ának (3) bekezdésével összhangban – szabályszerűen hagyott figyelmen kívül. Az Szt. 81. §-ának (1) bekezdése kapcsán kifejtettek logikája szerint e normának se volna értelme, ha a bíróság hivatalból lefolytathatna bizonyítást, hivatalból figyelembe vehetne olyan bizonyítékot, amelyet a fél nem (vagy nem szabályszerűen, illetve nem kellő időben) terjesztett elő. Az Szt. 2005. évi módosítása tehát az MSZH döntéseinek felülvizsgálatára irányuló bírósági eljárás tekintetében is egyértelművé tette a kérelemhez kötöttség elvének elsődlegességét és azt, hogy az officialitás nem (vagy csak a felek kérelmeinek keretei között) érvényesülhet.

IV. AZ OFFICIALITÁS ELVE A MEGSEMMISÍTÉSI ÜGYEKBEN HOZOTT MSZH-DÖNTÉSEK FELÜLVIZSGÁLATÁRA IRÁNYULÓ NEMPERES ELJÁRÁSBAN

4.1. Kengyel Miklós e tárgyban írt mértékadó monográfiája a polgári eljárásjog egyik alapkérdésének tekinti, hogy a polgári perben a bíró hatalma vagy a felek uralma érvényesül-e:

„A bíróság és a felek viszonya a polgári per olyan alapkérdése, amelynek helyes megoldása évszázadok óta foglalkoztatja a polgári eljárásjog művelőit. A kérdésre adandó válasz alapján a polgári pernek két alaptípusát különböztethetjük meg: az egyikben a peres felek általában korlátozás nélkül rendelkezhetnek a perbe vitt anyagi és eljárási jogaik felett, sőt a per meneté-

nek az irányítása is az ő kezükben van, míg a másik esetben a bírói hatalom, a hivatalbóliság érvényesül a per során, nemegyszer a felek akarata ellenében is.”²²

Amint arra a 2.1. pont is utalt, a polgári per szabályozásában és jogirodalmi magyarázatában az alapelvek kétféle ellentétpárját különböztetik meg. A rendelkezési elv és az officialitás ellentétét Kengyel a következőképpen írja le:

„A per tárgya feletti uralmat, ha az a feleket illeti meg, a rendelkezési elv, ha a bíróságot, akkor az officialitás (hivatalbóliság) elve fejezi ki. A rendelkezési elv az általánosan elfogadott meghatározás szerint az anyagi jogi magánautonómia eljárásjogi megfelelője. Magában foglalja a per megindítása (befejezése), valamint a per tárgya feletti rendelkezést. A polgári per kizárólag a fél kezdeményezésére indulhat meg, még abban az esetben is, ha a jogvita tárgya közérdekű. A felperes nemcsak a kereset benyújtásakor, hanem a per során mindvégig rendelkezik a per tárgya felett (egyezségkötés, elismerés, lemondás stb.). A bíróság az ítéletében nem terjeszkedhet túl a kereseti kérelmen és az ellenkérelmen. A hivatalbóliság szűkebb értelmezése azt jelenti, hogy a bíróság a felek kérelme vagy indítványa nélkül, illetve azt be nem várva jár el. A hivatalbóliság ennél tágabb lehet, amikor a bíróságnak azt a jogát vagy kötelességét foglalja magában, hogy a felek jogainak a védelmében vagy az igazság kiderítése érdekében megtegye a szükséges intézkedéseket.”²³

A polgári perjog más kommentárjai hasonló módon bontják ki a rendelkezési elv tartalmát. Wopera Zsuzsa szerint a rendelkezési elv két részeleme: a kérelemre történő eljárás elve és a kérelemhez kötöttség elve.²⁴ Az előbbit illetően idézi Magyary Gézát:

„Minthogy ... a magánjogi viszonyok tekintetében a fél akaraturalma a szabály, az állam ezt a szabályt a rájuk vonatkozó jogvédelemre is alkalmazza, és így elrendeli, hogy a bíróság csak akkor adjon jogvédelmet, ha azt a fél kéri, de akkor mindenesetre köteles ezt megadni.”²⁵

A kérelemhez kötöttség Wopera szerint azt jelenti, hogy „a bíróság olyan kérdésben, amelyre vonatkozóan a felek nem terjesztettek elő kereseti kérelmet, ellenkérelmet, avagy viszontkeresetet, nem dönthet”.²⁶

A kérelemre történő eljárás elvét a „*Ne procedat iudex ex officio*” maximája, a kérelemhez kötöttség elvét pedig a „*Ne eat iudex ultra petita partium*” szólás fejezi ki.

A másik alapvető ellentétpár, a felek uralmát kifejező tárgyalási elv és a bírói hatalomra utaló vizsgálati elv alapvetően a peranyag szolgáltatására vonatkozik, vagyis arra, hogy a per eldöntéséhez szükséges tények és bizonyítékok felsorakoztatása kire tartozik. Kengyel idézi a német észjogi iskolát képviselő Gönnert, aki szerint a tárgyalási elv azt jelenti, hogy

²² Kengyel, i. m. (3), p. 11.

²³ Kengyel, i. m. (3), p. 14–15.

²⁴ Wopera, i. m. (3), p. 53.

²⁵ Magyary Géza, Nizsalovszky Endre: Magyar polgári perjog, III. kiadás. Budapest, 1940, p. 229.

²⁶ Wopera, i. m. (3), p. 54.

„minden a felek előadásától függ”, míg a vizsgálati elv lényege, hogy „a kereset benyújtása után minden hivatalból történik ..., minden a bírósági vizsgálat útját járja”.²⁷

Wopera a tárgyalási és a (vizsgálati helyett) nyomozati elv ellentétét a következőképpen magyarázza:

„A rendelkezési elv mellett a tárgyalási elv a polgári per másik alaptétele, amely a bizonyítás feletti rendelkezési jogot jelenti. A per eldöntése szempontjából jelentős tények feltárása, bizonyítékok megjelölése és rendelkezésre bocsátása, azaz a peranyag összegyűjtése kétféleképpen lehetséges.

A tiszta tárgyalási elv azt jelenti, hogy nemcsak elsősorban, hanem kizárólag a felek feladata mindez. Ezen elv szerint a bírónak nem feladata, hogy ebben az irányban bármit is tegyen, nem is szabad tennie, mert ez veszélyezteti az elfogulatlanságot, pártatlanságot.

A nyomozati (nyomozási) elv ezzel szemben azt jelenti, hogy a bíróság köteles kinyomozni az előtte nem ismeretes, de a perben jelentőséggel bíró tényeket és bizonyítékokat.”²⁸

A francia jogirodalom a *système accusatoire*-on belül különbséget tesz a *principe d’initiative* és a *principe dispositif* között. Az előbbivel azt jelöli, hogy a jogvita megkezdése, folytatása és befejezése kizárólag a felek akaratától függ, míg az utóbbival arra utal, hogy a per tárgya felett csak a felek rendelkezhetnek. A *principe d’initiative* tehát a rendelkezési elvhez, a *principe dispositif* pedig a tárgyalási elvhez hasonlít.²⁹

A német jogban az 1877. évi „birodalmi” polgári perrendtartás (ZPO) nyomán a *Dispositionsrecht* és a *Verhandlungsprinzip* alapelveit nevesítették. Az előbbi lényege, hogy a felek rendelkeztek a per tárgya felett, a bíróság csak a felek kérelme alapján járhatott el, és nem ítélt meg többet annál, mint amennyit a felek követeltek. Az utóbbi azt jelenti, hogy a bíróság számára kizárólag a felek szolgáltatották a per eldöntéséhez szükséges tényeket és bizonyítékokat, a bíróság az igazság kiderítése végett önálló kutatást nem végzett. A *Dispositionsrecht* és a *Verhandlungsprinzip* kategóriáiban is tehát lényegében a rendelkezési és a tárgyalási elvet fedezhetjük fel.³⁰

Az angol jogi terminológia a bírósági és a felek polgári perbeli viszonyának a leírására általában az „*adversary system*” kifejezést használja. Ezen belül a *principle of party control* elve azt fejezi ki, hogy a per irányítása a felek kezében van; ez az elv a felek számára mind a per menete, mind a per tárgya feletti uralmat biztosítja, ezért Kengyel „a rendelkezési elv angol változatának” tekinti. A *principle of party presentation* közel áll a tárgyalási elvhez, csakhogy itt – mint Kengyel megjegyzi – „többől van szó, mint a per eldöntéséhez szükséges tények és

²⁷ Kengyel, i. m. (3), p. 57–58.

²⁸ Wopera, i. m. (3), p. 56.; joggal jegyzi meg Wopera a tárgyalási elv elnevezését illetően a következőket: „A tárgyalási elv megjelölés kissé félrevezető. A tárgyalási elv lényege nem abban áll, hogy a per eldöntéséhez szükséges tények és bizonyítékok összegyűjtése a tárgyaláson történik (történhet éppen tárgyaláson kívül is), hanem abban, hogy ezeket a tényeket és bizonyítékokat a feleknek kell szolgáltatniuk.”

²⁹ Kengyel, i. m. (3), p. 39.

³⁰ Kengyel, i. m. (3), p. 51–52.

bizonyítékok szolgáltatásáról”. Ez az elv Kengyel olvasatában azt jelenti, hogy „*a magánérdek érvényesítése kizárólag a felek feladata, akik szabadon döntenek arról, hogy a kereseti követelésüket vagy a védekezésüket fenntartják, illetve visszavonják*”.³¹

A rendelkezési és a tárgyalási elv dominanciája féluralomhoz (a felek uralmához) vezet, az officialitási és a vizsgálati elv felülkerekedése pedig a bírói hatalmat erősíti a felek ellenében. A két szélső póluson a felek korlátlan uralmát és a túlméretezett bírói hatalmat találjuk.

A féluralom, illetve a bírói hatalom mellett különféle természetű – alkotmányossági-alapjogi, célszerűségi-hasznossági vagy akár filozófiai-ideológiai – érveket hoztak fel *pro* és *contra* az idők folyamán.

Az egyik gondolati irány a rendelkezési elv igazolását a magánautonómiában, illetve annak védelmében találja meg. Ez az igazolás kiindulhat a polgári perben érvényesített jogok magánjogi természetéből, és ez esetben a rendelkezési elv az anyagi jogi magánautonómia eljárásjogi megfelelőjeként jelenhet meg. Másfelől kaphat ez az igazolás alkotmányossági-alapjogi köntöst is, mint pl. a 2.3. pontban idézett magyar alkotmánybírói határozatokban, amelyek a rendelkezési elv uralmát az alkotmányos védelemben részesülő önrendelkezési jogból vezetik fel, illetve annak részeként fogják fel. Ennek tükrében érthető, hogy az officialitási és a vizsgálati elvet többnyire a magánautonómiát kevésre becsülő vagy éppen séggel eltipró autoritárius és totalitárius államok jogrendje tette dominánssá vagy éppen kizárólagossá.

A bíróság és a felek viszonyát természetesen befolyásolja az állam szerepéről vallott felfogás is. A polgári forradalmakat követően kialakuló liberális állam olyan mértékben ismerte el polgárainak szabadságát és egyenlőségét, hogy a jogvitáikba sem kívánt beavatkozni. A polgári per magánügynek számított, a bírónak csupán a pártatlan szemlélődő szerepe jutott, hiszen maga az állam a jogvitában nem volt érdekelt. A totalitáriánus hatalmi berendezkedésben viszont a bíróság „államhatalmi szervként” jelent meg, és annak a kényszerítő mechanizmusnak a részévé vált, amely a polgárok magánügyeibe való gátlástalan állami beavatkozásra szolgált. A szocialista polgári eljárásjog ennek megfelelően az állami akaratot és ellenőrzést helyezte a jogvita megoldásának tengelyébe.³²

A féluralom és a bírói hatalom közötti arányt leginkább azonban a polgári per rendeltetéséről vallott felfogás határozta és határozza meg. A liberális felfogás a polgári pert csupán az egyéni érdek megvalósításának oldaláról szemléli; feltételezi a felek „*teljes fegyverzeti egyenlőségét*”,³³ a bíróságot passzivitásra kényszeríti, tőle a pártatlan és tisztességes eljárás biztosítását, de nem az anyagi igazság kiderítését és érvényesítését várja el. E felfogás szerint „*a polgári perrendtartás úgy jelent meg, mint azoknak a játékszabályoknak a gyűjteménye, amelyeknek a betartásával az ellenérdekű felek a bíróság előtt szabadon összemérhetik az ere-*

³¹ Kengyel, i. m. (3), p. 78–79.

³² Kengyel, i. m. (3), p. 16–17. és p. 233–234.

³³ Kengyel, i. m. (3), p. 100.

júket, és ahol az ügyesebb, rátermettebb és agyafúrtaabb félnek van több esélye a győzelemre”.³⁴ Jól adja vissza e megközelítés lényegét, ahogy Wach a tárgyalási elv védelmére kelt:

„Az igazság megállapítása nem célja a polgári pernek, nem is lehet az. Ez egy kívánatos, de nem garantált eredmény. Az anyagi igazság mint percél csak egy hivatalbóli eljárásban képzelhető el, egy olyan perben, amely a tényállás kimerítő rekonstrukciójához nemcsak lehetőséget kínál, hanem egyben a ’szabad vizsgálódás elvét’, mint az állami szervek hivatalbóli kötelezettségét is felállítja. Ez csak ott történhet meg, ahol a jogvita tárgya közérdek. Tehát a polgári perben a jogvita magánjogi természete kiküszöböli a ’szabad vizsgálódás elvét’ és azzal együtt a valós tényállás objektív megállapítását is, mint percélt. Az ítélet nem alapulhat másan, mint a felek által előterjesztett tényállításokon és bizonyítékokon”.³⁵

A korlátlan féluralmat eredményező liberális megközelítést a polgári per szociális modelljének hívei az anyagi igazságról való lemondás, az egyenlőtlenségek fokozása és a per szociális funkciójáról való megfélemezés miatt bírálják. Az osztrák Klein az igazság nélküli pert „egy üresen járó, kerepelő malomhoz” hasonlította. A polgári per szociális modelljét kidolgozó irányzat a korlátlan féluralmat megvalósító liberális felfogást amiatt is kritizálta, hogy az utóbbi a társadalmi egyenlőtlenséget csak növeli azzal, hogy a nem egyenlőket egyenlőként kezeli. A polgári per szociális modellje szerint a jogvita szociális szükséghelyzet, és a per nemcsak az egyéni jogvédelem eszköze, hanem híd is a magán- és a közérdek között. Klein találó összefoglalásában:

„A per az anyagi igazság megállapításának az eszköze, és annak is kell maradnia, különben hiányzik a per szociális igazsága”.³⁶

E megközelítés paradox túlhajtása volt a szovjet, illetve szocialista jogfelfogás, amely az „objektív igazság” kiderítésének követelményét a rendelkezési és tárgyalási elv fölé helyezte.³⁷ Ennek „ideológiáját” Visinszkij a következőképpen adta meg: a bíróság „a polgári ügyek eldöntésénél nem csupán a felek által rendelkezésre bocsátott adatok előtt tartásával jár el, ... hanem köteles behatolni az egyes jogviszonyok valódi lényegébe”.³⁸

A rendelkezési és a tárgyalási elv mellett gyakorlatiasabban csengő – hasznossági és célszerűségi – érveket is felhoznak. Érthető módon ebben az angol jogirodalom „erős”. A *party presentation* elvét nem annyira az individualista filozófiából, hanem a feladatok észszerű megosztásának célszerűségi megfontolásából kiindulva igazolják: el kell választani az egymással vitatkozó felektől a jogvitát eldöntő bíróságot. Ezen érvelés szerint az igazság nagyobb valószínűséggel derül ki a magánérdeket érvényesítő, kellően motivált felek kétoldalú vizsgálódásainak eredményeként, mint a bíróság által kötelességszerűen elvégzett vizsgálatból. Másfelől a pártatlanul eljáró – és ennek látszatát is megőrző – bíró határoza-

³⁴ Kengyel, i. m. (3), p. 51.

³⁵ Idézi: Kengyel, i. m. (3), p. 69–70.

³⁶ Idézi: Kengyel, i. m. (3), p. 106.

³⁷ Kengyel, i. m. (3), p. 242. és 280.

³⁸ Idézi: Kengyel, i. m. (3), p. 233–234.

tának morális tekintélye és elfogadottsága is nagyobb. A pártatlansággal ugyanis nem fér össze, ha a bíró a felek kérelmei ellenében vagy azokon túlmenve jár el, vagy az egyik fél rovására folytat le bizonyítást hivatalból: az ilyesféle bírói aktivizmus szinte szükségképpen csak valamelyik fél terhére bontakozhat ki.³⁹

Az előzőek alapján aligha csodálkozhatunk azon, hogy a féluralom elsősorban a XIX. századi liberális polgári perrendtartásokat: az 1806. évi francia és az 1865. évi olasz polgári eljárási törvénykönyvet, valamint az 1877. évi német polgári perrendtartást (a már említett ZPO-t) jellemezte. A túlméretezett bírói hatalom történelmi előképe a feudális abszolutizmus állameszményét megvalósító 1793. évi porosz rendtartás. A bíróközpontú eljárás, az anyagi (vagy „objektív”) igazság feltárásának követelménye, a vizsgálati (nyomozati) elv dominanciája pedig a XX. századi totalitáriánus rendszerek – a nácizmus és a kommunizmus – idején megalkotott polgári eljárásjogi törvénykönyvek sajátossága. Természetesen a szélsőségek között középutas megoldásra, egyensúlyi állapotra törekvő szabályozásokkal is találkozhatunk; ezek előfutára a polgári per szociális modelljére építő 1895. évi osztrák polgári perrendtartás. A legutóbbi idők fejleménye az eljárási modellek erősödő konvergenciája, amihez – egyebek mellett – hozzájárult, hogy a volt szocialista országokban megkezdődött (sőt, van, ahol be is fejeződött) a bíróságok polgári perbeli szerepének csökkentése, a túlméretezett bírói hatalom visszaszorítása és a féluralom kiterjesztése.⁴⁰

4.2. Magyarországon a polgári perrendtartásról szóló 1911. évi I. törvénycikk, a Plósz-féle perrendtartás szintén az egyensúlyteremtési törekvések jegyében fogant. Erőteljesen érvényesítette a rendelkezési elvet, viszont a tárgyalási elvet alávetette a polgári per „legfelsőbb céljának”, az anyagi igazság kiderítésének.⁴¹

A jelenlegi Pp., a polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény – természetszerűleg – a bíró és a felek perbeli viszonyát illetően a szovjet mintát követte. Kengyel jellemzése szerint:

„Az aktív bírói pervezetés az anyagi (később objektív) igazság kiderítésére irányuló kötelességgel párosulva olyan mértékű bírói túlsúlyt eredményezett, amelytől a rendszerváltás utáni magyar polgári eljárásjog csak nagy nehézségek árán tudott megszabadulni.”⁴²

E „megszabadulás” első állomása a Pp. 1995. évi módosítása⁴³ – VI. Novellája – volt. Kengyel szerint e módosítás

„egyfelől megnyitotta az utat a felek rendelkezési jogainak a szabad és korlátozásmentes érvényesülése előtt, másfelől hozzákezdett a polgári jogvitákra nehezülő bírói-ügyészi túlsúly csökkentéséhez. A szocialista rendelkezési elv megengedő-korlátozó technikája helyett általá-

³⁹ Kengyel, i. m. (3), p. 79.

⁴⁰ Kengyel, i. m. (3), p. 17–18.

⁴¹ Kengyel, i. m. (3), p. 148–188.

⁴² Kengyel, i. m. (3), p. 272–273.

⁴³ 1995. évi LX. törvény

nos érvénnyel mondta ki azt, hogy a bíróság – ha törvény ettől eltérően nem rendelkezik – a felek által előterjesztett kérelmekhez és jognyilatokhoz kötve van”.⁴⁴

Wopera értékelése szerint a VI. Novella

„döntő pontokon alakítja át a bíróság és a felek közötti viszonyt. E reform lényege egyfelől a bíróság pervezető, perszervező szerepének korlátozásában, másfelől a felektől elvárt, illetve a feleknek engedett cselekvési mező kitágításában foglalható össze. ... Döntő jelentőségű újítás volt annak a szabálynak a bevezetése, hogy bizonyítás felvételére csak a fél kérelmére kerülhet sor”.⁴⁵

Ez utóbbit Kengyel is kiemeli.⁴⁶ A Pp. eredeti szövege ugyanis a vizsgálati elvet alkalmazta, igaz, szubszidiárius jelleggel: a bíróság az általa szükségesnek talált bizonyítást hivatalból is elrendelhetette. Az 1995. évi módosítás ezt a rendelkezést [a Pp. 164. §-ának (2) bekezdését] úgy változtatta meg, hogy a bíróság csak akkor rendelhet el bizonyítást, ha azt a törvény megengedi. A novella alapjául szolgáló törvényjavaslat indokolása „elvi fontosságúnak” minősítette e módosítást, mivel a hivatalból elrendelhető bizonyítás „a bíróság pártatlansága szempontjából aggályos, a perek futamidejét tekintve kedvezőtlen, s a felek szabad önrendelkezésével, a tőlük elvárható aktivitással ellentétes irányba mutat”.

A Pp. 1999. évi módosítása⁴⁷ még hangsúlyosabbá tette a rendelkezési elvet: a 3. § módosított (1) bekezdése rögzítette a vitában érdekelt félnek a per megindításához való kizárólagos jogát, amelyet csak törvény korlátozhat. Ugyanennek a szakasznak a (2) bekezdése pedig a rendelkezési elv érvényesülését kiterjesztette a polgári per egészére. Ennek ellensúlya, hogy a bíróság viszont köteles megakadályozni a felek (és képviselőik) részéről minden olyan eljárási cselekményt, amely a jóhiszemű joggyakorlás követelményével ellentétes [Pp. 8. §]. Mint Kengyel is hangsúlyozza: „a felek rendelkezési joga tehát nem korlátlan, csak egy másik alapelv, a jóhiszemű joggyakorlás keretei között érvényesülhet”.⁴⁸

A két említett novella között különös ellentmondás jellemezte a magyar polgári igazságszolgáltatást. Mivel a polgári per céljára (Pp. 1. §) és a bíróság feladatára (Pp. 3. §) vonatkozó rendelkezések 1995-ben nem változtak meg, a bíróságnak továbbra is az igazság kiderítésére kellett törekednie, anélkül azonban, hogy az ehhez szükséges bizonyítást hivatalból elrendelhetne volna.

E felemás helyzeten az 1999. évi novella annak a célnak a feladásával változtatott, hogy a polgári jogviták eldöntését az igazság alapján kell biztosítani. A Pp. új céljává a jogviták pártatlan eldöntése lépett elő; az anyagi igazság helyét az eljárás igazságossága foglalta el. A módosítás egyúttal mentesítette a bíróságot az alól a kötelezettsége alól is, hogy a perben az igazság kiderítésére törekedjék. A bíróság feladatává az vált, hogy a feleknek a jogviták

⁴⁴ Kengyel, i. m. (3), p. 316

⁴⁵ Wopera, i. m. (3), p. 31.

⁴⁶ Kengyel, i. m. (3), p. 321.

⁴⁷ 1999. évi CX. törvény

⁴⁸ Kengyel, i. m. (3), p. 318.

elbírálásához, a perek tisztességes lefolytatásához és ésszerű időn belül történő befejezéséhez való jogát érvényesítse. Az 1999. évi Pp.-novella immár azt a felfogást tükrözte, amely szerint a tárgyalási elv azzal járul hozzá a jogvita pártatlan eldöntéséhez, hogy a peranyag szolgáltatását kizárólag a felek feladatává teszi, és a bizonyítás hivatalból való elrendelését még célszerűségi okokból sem engedi meg, mivel ezzel a felek önrendelkezési jogát korlátozná. Kengyel szerint ez már „a XIX. századi liberális permodellhez” való „visszatérés”; elmaradt tehát „a bíróság és a felek közötti kívánatos egyensúlyi állapot” megteremtése, mivel a „magyar inga” ezúttal is „túlságosan nagyot lendült, és a szociális permodellhez való visszatérés helyett a liberális tendenciák erősödtek fel”.⁴⁹ Akármit gondolunk is e bírálat megalapozottságáról, nem változtat a tételes jogi helyzeten, amelyből kiindulva kell visszatérnünk e fejezet fő témájára, vagyis arra, hogy az officialitás elve miként érvényesül megsemmisítési ügyekben az MSZH döntéseinek felülvizsgálatára irányuló nemperes eljárásban.

4.3. Az MSZH döntéseinek felülvizsgálatára irányuló nemperes eljárást az Szt. XI. fejezete szabályozza. Mint ismeretes, ez a „nemperes eljárás pótolja és kizárja a hivatal határozatának közigazgatási perben való felülvizsgálatát”.⁵⁰ Az Szt. alapjául szolgáló törvényjavaslat indokolása is hangsúlyozza, hogy az MSZH döntéseivel szemben „a határozat bírósági megváltoztatásának kérése ... az egyetlen jogorvoslati lehetőség”. Ez következik – egyebek mellett – az Szt. 53/A. §-ából.

A nemperes eljárás tárgya az MSZH döntése; ez adódik az Szt. XI. fejezetének mind jelenlegi („A Magyar Szabadalmi Hivatal döntéseinek felülvizsgálata”), mind korábbi („A Magyar Szabadalmi Hivatal határozatainak megváltoztatása”) címéből, az Szt. 85. §-ának (1) bekezdéséből, amely a bírósághoz intézhető kérelem, a nemperes eljárásban érvényesíthető követelés tárgyaként az MSZH ott felsorolt döntéseit jelöli meg, valamint az Szt.-nek a bíróság határozataival foglalkozó rendelkezéseiből (99–100. §-aiból), amelyekből kitűnik: a bíróság határozatában az MSZH döntéséről rendelkezik. Azt, hogy a szóban forgó nemperes eljárás tárgya az MSZH döntése, különösképpen egyértelművé teszi az Szt. 100. §-ának (3) bekezdésében található – főszabályként érvényesülő – rendelkezés: ha a fél olyan kérdésben kíván bírósági döntést, amely az MSZH előtti eljárásnak nem volt tárgya, a bíróság a kérelmet átteszi az MSZH-hoz.

Az MSZH döntéseinek felülvizsgálatára irányuló eljárás alapvetően a Pp. uralma alatt áll; ez még akkor is igaz, ha az Szt. betűje szerint a Pp.-t szubszidiáriusan kell alkalmazni ezekben az eljárásokban, vagyis csak akkor, ha az Szt. nem tartalmaz a Pp.-től eltérő rendelkezést. Ezt rögzíti az Szt. 88. §-a annak kimondásával, hogy a bíróság az MSZH döntésének megváltoztatására irányuló kérelmet a nemperes eljárás szabályai szerint – az Szt.-

⁴⁹ Kengyel, i. m. (3), p. 19. és p. 322.

⁵⁰ Csiky Péter: Az iparjogvédelmi ügyekben hozott határozatok bírósági felülvizsgálata. In: A bírósági nemperes eljárások magyarázata, A polgári nemperes eljárások magyarázata 1., Budapest, 2002., szerk.: Németh János, Kiss Daisy, p. 469.

ben foglalt eltérő rendelkezések alkalmazásával – bírálja el. Ha az Szt.-ből, illetve az eljárás nemperes jellegéből más nem következik, az eljárásra a Pp. általános szabályait megfelelően alkalmazni kell.

Ebből mindenképp az következik, hogy az MSZH döntéseinek felülvizsgálatára irányuló eljárásban is alkalmazni kell a Pp. alapelveinek érvényesítését megkövetelő értelmezési maximát: a szóban forgó nemperes eljárásokban a bíróság mind az Szt., mind a szubszidiáriusan alkalmazott Pp. rendelkezéseit csak a Pp. I. fejezetében meghatározott alapelvekkel összhangban értelmezheti [Pp. 2. § (4) bek.].

Ebből adódik, hogy a bíróságnak az MSZH döntéseinek felülvizsgálatára irányuló eljárásban is az a feladata, hogy a feleknek a jogviták elbírálásához, a perek tisztességes lefolytatásához és ésszerű időn belül történő befejezéséhez való jogát érvényesítse, ezzel szolgálva a Pp. – és általában a polgári eljárás – célját: a jogviták pártatlan eldöntését. A Pp. céljának figyelembevétele különösen fontosnak tűnik az MSZH döntéseinek felülvizsgálatára irányuló olyan eljárásokban, amelyekben – mint pl. tipikusan a megsemmisítési ügyekben – ellenérdekű felek vesznek részt [l. az Szt. 91. §-ának (2) bek.-ét].

A Pp. alapelveként kell érvényesíteni a rendelkezési elvet az MSZH döntéseinek felülvizsgálatára irányuló eljárásokban is. Ennek egyik részeleme a kérelemre történő eljárás, amelyet az Szt. 85. §-a (1) bekezdésének bevezető fordulata egyértelműen kifejez: a bíróság csak kérelemre változtathatja meg (vizsgálhatja felül) az MSZH döntéseit. Ez összecseng a Pp. 3. §-ának (1) bekezdésével, amelynek értelmében a bíróság a jogvitát erre irányuló kérelem esetén bírálja el. A Pp. e bekezdése szerint ilyen kérelmet – ha törvény eltérően nem rendelkezik – csak a vitában érdekelt fél terjeszthet elő. Azt, hogy az MSZH döntésének felülvizsgálatában – azaz az MSZH-döntéssel kapcsolatos jogvitában – ki lehet érdekelt fél, az Szt. 85. §-ának (4) és (5) bekezdése egyértelműen meghatározza. Az érdekeltég az eljárás tárgyához, vagyis az MSZH döntéséhez, annak felülvizsgálatához kötődik, nem valamiféle elvont, általános érdekeltséget fejez ki. Önmagában a közérdekre való hivatkozás az Szt. említett rendelkezéseiben felsoroltakon kívül senkit nem tesz a vitában érdekelt féllé. Igaz, hogy az Szt. 80. §-ának (1) bekezdése alapján főszabályként bárki kérheti a szabadalom megsemmisítését a szabadalmassal szemben, de ez nem jelenti azt, hogy ez az elv az MSZH-döntés bírósági felülvizsgálatának kezdeményezésére is vonatkozna: amint ugyanis a „bárkiből” „valaki” lesz, azaz konkrét kérelmező, az adott megsemmisítési ügy eldőlésében már csak ez a „valaki”, vagyis a kérelmező lesz érdekelt. Attól, hogy az eljárást általában bárki megindíthatja, a valaki által ténylegesen megindított konkrét eljárásban – az egyedi megsemmisítési ügyben – nem válik mindenki érdekelt féllé. Az MSZH megsemmisítési ügyben hozott döntésének felülvizsgálatára irányuló eljárásban tehát nem tekinthető bárki érdekelt félnak, hanem csak a kérelmező, a szabadalmas, továbbá azok, akiket még az Szt. 85. §-ának (4) és (5) bekezdése felsorol. E szempontból külön figyelmet érdemel a 85. § (5) bekezdése, amely a közérdekre hivatkozó ügyészi fellépést is korlátok közé szorítja: a szabadalom megadása és megsemmisítése kérdésében hozott határozat megváltoztatását az ügyész csak az Szt. 6. §-

ának (2) bekezdése alapján, azaz arra hivatkozva kérheti, hogy a találmány gazdasági tevékenység körében történő hasznosítása a közrendbe vagy a közérdekekbe ütközne, és ezért kizárt a szabadalmi oltalomból. Nyilvánvaló: ha az ügyész is csak erre hivatkozva léphet fel a közrend (és közérdekek) védelmében, más – az MSZH előtt folyó megsemmisítési eljárásban ügyfélként részt nem vevő – személy ilyen címen nem tekinthető a jogvitában érdekelt félnek, és nem terjeszthet elő megváltoztatási kérelmet. Végképp nyilvánvaló, hogy a bíróság nem helyezheti magát e képzeletbeli – közérdekre hivatkozó – személy pozíciójába és nem léphet fel az eljárásban a közérdeket védelmező érdekelt félként.

Az Szt. 85. §-ának (5) bekezdésére éppúgy az 1/1994. (I. 7.) AB határozat hatott, mint a Pp. 1995. évi novellájára, amely a magánautonómiát csorbító ügyészi részvételt erőteljesen korlátozta. Az Szt. alapjául szolgáló törvényjavaslat e rendelkezéshez kapcsolódó indokolása ezt egyértelműen megvilágította:

„Az Alkotmánybíróság 1/1994. (I. 7.) AB határozata megállapította, hogy a polgári eljárásban az ügyész általános perindítási fellépési, fellebbezési joga alkotmányellenes, mivel sérti az emberi méltósághoz való jog részét képező önrendelkezési szabadságot. Ezt a megállapítást a nemperes eljárásban való általános ügyészi eljáráskezdeményezési, illetve fellépési jogosultságra is vonatkoztatta. Felhívta ugyanakkor a figyelmet arra, hogy az ügyész bizonyos polgári peres és nemperes eljárásokban való közreműködését, perindítási és egyéb kezdeményezési jogát az Alkotmány 51. §-ának (3) bekezdése elvileg megalapozza és alkotmányossá teszi.

Ilyen eljárásokként említi meg azokat a bíróság hatáskörébe tartozó egyoldalú eljárásokat, amelyekben egyedül az ügyészség az a kívülálló szerv, amely a törvénysértések megelőzésében, illetőleg orvoslásában szerepet játszhat, és bírósági eljárást kezdeményezhet. Az Alkotmánybíróság szerint kizárólag esetenként, az ilyen eljárásokat illetően az ügyésznek adott egyes törvényi felhatalmazások alkotmányossági vizsgálatával hozható döntés azok alkotmányosságáról vagy alkotmányellenességéről.

Mindezek alapján kell mérlegelni, hogy az ügyész milyen körben kapjon törvényi felhatalmazást a Magyar Szabadalmi Hivatal határozataival szembeni, bíróság előtti fellépésre. A hatályos szabályozás szerint az ügyész a szabadalmi hatóság valamennyi érdemi határozatának megváltoztatását éppúgy kérheti a bíróságtól, mint az ügyfél.

Ennek fenntarthatósága szempontjából mindenekelőtt a szabadalmi oltalom jogi természetét kell figyelembe venni: a szabadalom abszolút szerkezetű jogviszonyt eredményez, vagyis a szabadalmas kizárólagos hasznosítási jogának tiszteletben tartására, túrésére, az e jog megsértésétől való tartózkodásra köteles a szabadalmason kívül mindenki más.

A szabadalmi ügyben hozott jogsértő határozattal szembeni fellépésre általában megfelelő eljárási lehetőségek nyílnak az érdekeltek számára: a közzétételt követően észrevételezési joguk van, a jogsértően megadott szabadalom keletkezésére visszaható hatályú megsemmisítését kérhetik. Általában sem jogi, sem gazdasági szempontból nem aggályos az olyan szabadalmak fennmaradása, amelyeket ugyan nem lehetett volna megadni, viszont senkinek sem sértik valamely jogát vagy érdekét. Ebben az esetben nincs olyan alkotmányos indokként is elfogadható

fontos szempont, amely szükségessé és megengedhetővé tenné az ügyész eljáráskezdeményezési jogát. Ez alól az általános elv alól kivételt képez az egyetlen „negatív” szabadalmazhatósági kritérium érvényesítése: a javaslat 6. §-ának (2) bekezdése ugyanis kizárja a szabadalmi oltalomból a találmányt, ha közzététele vagy hasznosítása a közrendbe vagy a közérkölcsebe ütközne. A közrend és a közérkölcse szempontjainak érvényesítése a szabadalom megadására irányuló egyoldalú, „egyfeles” eljárásban – a Magyar Szabadalmi Hivatalon kívül – csak az ügyésztől mint kívülálló szervtől várható. A közrendbe vagy a közérkölcsebe ütköző szabadalom megsemmisítése iránt eljárást az ügyész maga is indíthat – ügyfélként –, s ebben az esetben az általános szabály szerint mint az államigazgatási szakban félként részt vevő kérheti a határozat bírósági megváltoztatását; ha pedig a közrendre vagy a közérkölcse sérelmére hivatkozva más kéri a szabadalom megsemmisítését, fontos érdek fűződhet ahhoz, hogy az ilyen eljárásban hozott államigazgatási határozat megváltoztatását az ügyész is kérhesse, annál is inkább, mivel a javaslat 42. §-ának (3) bekezdése szerint a megsemmisítési kérelmet elutasító jogerős határozat kizárja, hogy azonos ténybeli alapon ugyanannak a szabadalomnak a megsemmisítése iránt bárki újabb eljárást indítson. Ez tehát azzal járhatna, hogy az érintett fél kellően nem megalapozott megsemmisítési kérelmének elutasítása az ügyészt is elzárná a közrend, illetve a közérkölcse sérelmével megadott szabadalom megsemmisítésének kérésétől.

A többi szabadalmi ügyben nincs olyan körülmény, jogi sajátosság, mely az ügyész eljáráskezdeményezési jogát alkotmányosan megalapozná; ezért a javaslat a szabadalom megadása és megsemmisítése kérdésében hozott határozatok esetében hatalmazza fel az ügyészt a 6. § (2) bekezdésén alapuló megváltoztatási kérelem benyújtására.”

Az Szt. tehát kétséget sem hagy afelől, hogy általában nem fűződik érdek – még valamiféle elvont közérdek sem – az olyan szabadalmak megsemmisítéséhez, amelyek senkinek sem sértik a jogos érdekeit, következésképpen nincs olyan alkotmányos indokként is elfogadható szempont, amely szükségessé tehetné, hogy az MSZH előtti eljárás ügyfelein kívül bárkit is felhatalmazottnak tekintsünk arra, hogy megsemmisítési ügyben – akár a felek akarata ellenére is – jogvitát kezdeményezzen az MSZH-döntés bírósági felülvizsgálata céljából. Ez alól az Szt. csupán egy kivételt enged: az Szt. 85. §-ának (5) bekezdésében szabályozott kivételt – az ügyész javára. Ez az egyetlen rendelkezés az Szt.-ben, amely a Pp. 3. §-ának (1) bekezdésében foglalt alapelvtől eltér. Amikor tehát a Pp. e bekezdése törvény eltérő rendelkezésére utal, azon az MSZH döntéseinek felülvizsgálatára irányuló nemperes eljárásban az Szt. 85. §-ának (5) bekezdésében az ügyész kérelmezési jogára vonatkozó szabályt kell – és csak azt lehet – érteni. Abból, hogy az Szt. e kivételt kifejezetten szabályozza és ilyenként csak ezt nevesíti, értelemszerűen következik, hogy más kivételt nem tesz a Pp. 3. §-ának (1) bekezdésében rögzített alapelv, vagyis az alól, hogy a bíróság a jogvitát csak erre irányuló kérelemre bírálja el, és ilyen kérelmet csak a vitában érdekelt fél terjeszthet elő.

A rendelkezési elv másik részelemének – a kérelemhez kötöttség elvének – érvényesülését illetően is tiszta helyzetet teremt az Szt. XI. fejezete. E témában ugyanis egyáltalán nem tartalmaz a Pp.-ben foglaltaktól eltérő rendelkezéseket. Az Szt. eltérő rendelkezése hiányában

tehát korlátlanul érvényesül a Pp. 3. §-ának (2) bekezdésében rögzített az az alapelv, hogy a bíróság a felek által előterjesztett kérelmekhez és jognyilatkozatokhoz kötve van. Ennek konkrét kifejeződése a Pp. 215. §-ában található – az érdemi döntés korlátjait kijelölő – rendelkezés: a döntés nem terjedhet túl a kereseti kérelmen, illetőleg az ellenkérelmen. A magyar polgári eljárásjog is követi tehát a „*Ne eat iudex ultra petita partium*” maximáját. Az Szt. XI. fejezetében foglaltakat – a Pp. idevágó rendelkezéseivel együttesen – ezzel az alapelvvel összhangban kell értelmezni, ahogy azt a Pp. 2. §-ának (4) bekezdése is megköveteli. Ezt erősíti a közigazgatási per e kérdésben segítségül hívható analógiája is: a Legfelsőbb Bíróság KK 34. számú állásfoglalása értelmében a kereseti kérelemhez való kötöttség a közigazgatási perben is érvényesül. Ha a bíróság a keresetlevélben megjelölt jogszabálysértést nem állapíthatja meg, más – a megjelölttől érdemben eltérő – jogszabálysértésre a közigazgatási határozat hatályon kívül helyezését vagy megváltoztatását nem alapíthatja. Emellett a bírósági gyakorlat szerint a Pp. 215. §-a a nemperes eljárásokban is megfelelően irányadó (BH 1990/344.). Sőt, szabadalmi ügyben is eljutott már hasonló következtetéshez a bíróság: a Pp. 215. §-át az MSZH döntéseinek felülvizsgálatára irányuló nemperes eljárásban is alkalmazandónak ítélte, és elvi élel szögezte le, hogy a „*Pp. 215. §-ának értelmében a bíróság döntése nem terjedhet túl a megváltoztatási kérelmen, illetőleg ellenkérelmen*” (BH 1993/559.).

A tárgyalási elv érvényesülését illetően hagyja a legkevesebb kétséget az Szt. XI. fejezete. Mint láttuk, az Szt. 88. §-a alapján a Pp. általános szabályait kell eleve alkalmazni, ha az Szt. eltérően nem rendelkezik. A Pp. is csak törvény eltérő rendelkezése esetén enged kivételt a tárgyalási elv alól. Az Szt. XI. fejezete azonban nemhogy eltérő rendelkezést nem tartalmaz e kérdéskörben, hanem – az előzőekből következően szinte fölöslegesen – egyenesen előírja, kifejezetten megköveteli [98. §-ának (1) bekezdésében] a Pp. szabályai szerint történő bizonyítást. Ebből teljes bizonyossággal adódik, hogy az MSZH döntéseinek felülvizsgálatára irányuló nemperes eljárásban is feltétlen alkalmazást igényel magának a Pp. 3. §-ának (2) bekezdésében kimondott tárgyalási elv: a jogvita elbírálásához szükséges bizonyítékok rendelkezésre bocsátása a feleket terheli. Hasonlóképpen vitán felül áll, hogy a Pp. 164. §-át is maradéktalanul alkalmazni kell a szóban forgó nemperes eljárásban: a jogvita eldöntéséhez szükséges tényeket általában annak a félnek kell bizonyítania, akinek érdekében áll, hogy azokat a bíróság valóban fogadja el; a bíróság hivatalból csak akkor rendelhet el bizonyítást, ha ezt törvény megengedi. Az Szt. XI. fejezete ilyen engedélyt nemhogy nem tartalmaz, hanem a bizonyítás kérdésében kifejezetten a Pp. szabályainak alkalmazását írja elő. Ehhez járul még az is, hogy – amint arra ennek az írásnak a 3.4. pontja már utalt – az Szt. 100. §-ának (3) és (4) bekezdése a bíróság hivatalból történő eljárásának egyértelmű tilalmait állítja fel.

A bírósági gyakorlat egyébként viszonylag következetesnek tűnik abban, hogy a Pp. 164. §-át az MSZH döntéseinek felülvizsgálatára irányuló eljárásban is alkalmazni kell, mint ahogy abban is, hogy ezekben az ügyekben kit terhel a bizonyítási kötelezettség. Megsemisítési ügyben mondta ki a Legfelsőbb Bíróság, hogy „*az engedélyezett szabadalomra*

tekintettel ... a Pp. 164. §-ának (1) bekezdésében foglaltakból következően a megsemmisítést igénylőnek ... kell bizonyítania az újdonság hiányát” (BH 1991/319.). Ezt az értelmezést a Legfelsőbb Bíróság később bővebben is kibontotta és megerősítette:

„a megadott szabadalom megsemmisítése iránti eljárásban a megsemmisítést kérő félnek kell bizonyítania azt, hogy a szabadalom megsemmisítésének bármely okból helye van. A bizonyítékok értékelése során minden bizonytalanságot vagy kételyt a kérelmező terhére, illetve a szabadalom (szabadalmas) javára kell értékelni” (Pkf. IV. 20522/1997/4.).

V. FEJLEMÉNYEK A JOGGYAKORLATBAN

5.1. A Fővárosi Ítéltábla joggyakorlata az utóbbi időben éppúgy a rendelkezési és a tárgyalási elv következetes érvényesítésének az irányában haladt, mint a 2001 óta bekövetkezett számos – a III. fejezetben bemutatott – jogszabályváltozás.

5.2. A rendelkezési elv érvényesítését illetően a 796 lajstromszámú, „Záróelem, előnyösen italt tartalmazó palackok lezárására” című használati mintaoltalom megsemmisítése ügyben hozott ítéltáblai végzés tartalmaz precedensértékű, a joggyakorlat számára fontos útmutatással szolgáló megállapításokat.

Ebben az ügyben az MSZH a megsemmisítési kérelemnek részben adott helyet, és korlátozással – a hivatal által megszövegezett igényponttal – tartotta hatályban az oltalmat. A mintaoltalom jogosultja amiatt fordult megváltoztatási kérelemmel a bírósághoz, mert a hivatali határozatban szereplő igénypont által biztosított oltalmi kört túl szűknek ítélte. Megváltoztatási kérelmében az MSZH határozatának megváltoztatását kérte akként, hogy a bíróság az általa megfogalmazott igényponttal tartsa hatályban a minta oltalmát. A hivatali eljárás kérelmezője – a megsemmisítést kérő fél (a bírósági eljárásban: az ellenérdekű fél) – nem terjesztett elő megváltoztatási kérelmet. Az elsőfokú bíróság végzésével elutasította a használati mintaoltalom megsemmisítése iránti kérelemnek részben helyt adó hivatali határozat ellen előterjesztett megváltoztatási kérelmet, viszont az MSZH határozatát ennek ellenére megváltoztatva elrendelte a szóban forgó használati mintaoltalom keletkezésére visszaható hatályú megsemmisítését. A Fővárosi Ítéltábla ezt az elsőfokú végzést részben megváltoztatta: annyiban, hogy az elsőfokú végzésnek a mintaoltalom megsemmisítését kimondó rendelkezését mellőzte, és csak egyebekben hagyta helyben azt, ami a mintaoltalomnak a hivatali határozat szerinti korlátozással való hatályban tartását eredményezte.

Az ítéltáblai végzés indokolása a rendelkezési elv érvényesítésével magyarázta a másodfokú bíróság döntését:

„Észlelte ... a másodfokú bíróság, hogy az elsőfokú bíróság végzésének a használati minta oltalmát megsemmisítő rendelkezése túlterjeszkedett a kereseti kérelmen.

A Hmt. 37. §-ának (5) bekezdése folytán alkalmazandó, a találmányok szabadalmi oltalmáról szóló 1995. évi XXXIII. törvény (Szt.) 88. §-ának rendelkezése szerint a bíróság a Magyar Szabadalmi Hivatal döntésének megváltoztatására irányuló kérelmet a nemperes eljárás szabályai szerint – az e törvényben foglalt eltérő rendelkezések alkalmazásával – bírálja el. Ha e törvényből, illetve az eljárás nemperes jellegéből más nem következik, az eljárásra a Polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény (a továbbiakban: Pp.) általános szabályait megfelelően alkalmazni kell.

A bírósági eljárásban érvényesülő kérelemhez kötöttség szabálya az érdemi döntés korlátját jelenti.

Az adott esetben a Hivatal határozatával a megsemmisíteni kért minta oltalmát korlátozott igényponntal érvényben tartotta. A kérelmező megváltoztatási kérelme arra irányult, hogy a bíróság a Hivatal határozatát akként változtassa meg, hogy az oltalmi időre vonatkozó, általa átdolgozott – bővebb oltalmi körrel – tartsa érvényben a minta oltalmát. A mintaoltalom megsemmisítése érdekében megváltoztatási kérelmet egyik fél sem terjesztett elő (értelemszerűen ilyen kérelemmel az ellenérdekű fél élhetett volna).

Ezért a megváltoztatási kérelem alapján az elsőfokú bíróság kétféle döntést hozhatott volna: a megváltoztatási kérelmet elutasítja, vagy a Hivatal határozatát megváltoztatva, a kérelemnek részben vagy egészben helyt adva, módosított tartalmú igényponntal tartja érvényben a mintát.

Az elsőfokú bíróság a tárgyi mintaoltalom megsemmisítését elrendelő döntésével a megváltoztatási kérelmen túlterjeszkedett, amikor a Hivatal határozatával szemben a megváltoztatási kérelemmel élő fél terhére változtatta meg a Hivatal határozatát, és megsértette ezzel a Pp. 215. §-ában foglalt kérelemhez kötöttség elvét.

A másodfokú bíróság azonban ezt a jelen esetben nem minősítette olyan lényeges eljárási szabálysértésnek, amely a Pp. 252. §-a (2) bekezdése alapján a végzés hatályon kívül helyezését és az elsőfokú bíróság új eljárásra és újabb határozat hozatalára való utasítását indokolta van.

Figyelemmel arra, hogy a kérelmezőnek a mintaoltalom – általa megfogalmazott igényponntal történő – érvénybentartása érdekében előterjesztett fellebbezése tartalmilag a végzés mintaoltalmát megsemmisítő rendelkezése ellen is irányult – mint többen a kevesebb ez bennfoglaltatott – a másodfokú bíróság a fellebbezés keretein belül maradva hozhatott olyan részben megváltoztató határozatot, amelyben az elsőfokú bíróság végzésének a használati minta oltalmát megsemmisítő rendelkezését mellőzi, egyebekben helybenhagyva a végzést, azaz a megváltoztatási kérelem elutasítását.” (8.Pkf.25.412/2006/4.)

5.3. Az ítéletábla a tárgyalási elv kérdéskörében is részletesen kifejtette álláspontját. Erre a 220 233 lajstromszámú, „Folyadékfázisú gáz, különösen PB-gáz töltőállomás” című szabadalom megsemmisítésének ügye adott alkalmat.

Az MSZH – a megsemmisítési kérelemnek részben helyt adva – a szabadalmat korlátozott főigényponntal tartotta érvényben. A hivatali határozattal szemben mindkét fél megváltoztatási kérelmet terjesztett elő. A kérelmezők – a megsemmisítést kérő felek – a szabadalom

teljes terjedelemben történő megsemmisítését kérték, míg az ellenérdekű fél (a szabadalmas) a hivatali határozat indokolásának a módosítása iránt terjesztett elő kérelmet.

Az elsőfokú bíróság – a bírósági eljárás „első fordulójában” – megváltoztatta az MSZH határozatát és elrendelte a szabadalom megsemmisítését, egyúttal az ellenérdekű fél (a szabadalmas) megváltoztatási kérelmét elutasította. Utóbbi fellebbezett, és fellebbezésében – egyebek mellett – sérelmezte, hogy az elsőfokú bíróság a megsemmisítési eljárásban olyan új bizonyítékokra hivatkozott, amelyeket nem a kérelmező nyújtott be; érvelésében utalt az Szt. 100. §-ának (3) bekezdésére, e rendelkezésből azt vezetve le, hogy a bíróság csak olyan kérdésben dönthet, amelyet az MSZH már elbírált, hiszen csak így biztosítható valamennyi jogorvoslati fórum igénybevétele a felek számára.

A Fővárosi Ítéletábla a fellebbezést a következők miatt találta alaposnak:

„A másodfokú bíróság a fellebbezésben előadottakkal részben egyetértve az elsőfokú bíróság végzésének hatályon kívül helyezésére látott okot az eljárás lényeges szabályainak megsértése miatt. Az elsőfokú bíróság ugyanis eljárási szabályt sértve hivatalból folytatott le bizonyítást s az így feltárt bizonyítékokra alapozta döntését, és az elfoglalt jogi álláspontja miatt a megváltoztatási kérelem által indokolt körben a Hivatal határozatát illetően nem tett eleget maradéktalanul az indokolási kötelezettségének sem.

Egyetértett a másodfokú bíróság a fellebbezéssel abban, hogy az elsőfokú bíróság eljárási szabályt sértett, amikor olyan bizonyítékokat vont be az eljárásba, amelyre (sic!) a kérelmező nem hivatkozott, és a hivatali eljárásnak sem volt tárgya.

Az Szt. 85. §-ának (1) bekezdése szerint az elsőfokú bíróság hatásköre a Hivatal határozatának felülbírálatára terjed ki. A Hivatal határozatának megváltoztatása iránti ügyekben a kérelem nem általában a határozat felülvizsgálatára vonatkozik, hanem a fél kér meghatározott irányú felülvizsgálatot.

Az Szt. 88. §-a értelmében a bíróság a Magyar Szabadalmi Hivatal határozatának megváltoztatására irányuló kérelmet a nemperes eljárás szabályai szerint – az e törvényben foglalt eltérő rendelkezés alkalmazásával – bírálja el. Ha e törvényből, illetve az eljárás nemperes jellegéből más nem következik, az eljárásra a polgári perrendtartás (a továbbiakban: Pp.) szabályait megfelelően alkalmazni kell.

Ezért a rendelkezési jog alapelve [Pp. 3. § (2) bekezdés] a peranyag szolgáltatási kötelezettség és a hivatalbóli bizonyítás tilalma (Pp. 164. §), valamint a keresethez, azaz a megváltoztatási kérelemhez és ellenkérelemhez kötöttség (Pp. 215. §) a Hivatal határozatának megváltoztatása iránti eljárásban is érvényesülő jogelvek.

A Pp. 3. §-ának (2) bekezdése szerint a bíróság – a törvény eltérő rendelkezésének hiányában – a felek által előterjesztett kérelmekhez és jognyilatkozatokhoz kötve van. A Pp. 164. §-ának (1) bekezdése rendelkezik arról, hogy a per eldöntéséhez szükséges tényeket általában annak a félnek kell bizonyítania, akinek érdekében áll, hogy azokat a bíróság valónak fogadja el. A (2) bekezdés szerint a bíróság bizonyítást hivatalból akkor rendelhet el, ha ezt törvény megengedi.

Az érdemi döntést érintően a Pp. 215. §-a kimondja, hogy a döntés nem terjedhet túl a kereseti kérelmen, illetőleg az ellenkérelmen.

Az elsőfokú bíróság az eljárásában ezeket a rendelkezéseket nem, illetve nem megfelelően alkalmazta.

Az eljárás adataiból megállapíthatóan a kérelmező az újdonság és a feltalálói tevékenység hiánya miatt kérte az ellenérdekű fél szabadalmának megsemmisítését. Az általa előterjesztett bizonyítékok (DE 3235056, DE 4103115, US 5,360,139 számú szabadalmi leírások) alapján a Hivatal az újdonság meglétét vizsgálta, és az ismert megoldásoktól való elhatárolás érdekében az igénypontot módosítva az oltalmi kört korlátozta. A kérelmező megváltoztatási kérelmében a Hivatal határozatának megváltoztatását a Hivatal által már értékelt anterioritásokra hivatkozással kérte.

Az elsőfokú bíróság azzal nem sértett eljárási szabályt, hogy a Hivatal által mellőzött megsemmisítési okot, a feltalálói tevékenység meglétét vizsgálta, mert a kérelemhez kötöttség elve csak azt tiltja, hogy a fél által nem kért és a Hivatal által nem vizsgált új megsemmisítési okra térjen át. Tévesen értelmezte azonban az elsőfokú bíróság a Pp. 3. §-ának (3) és (5) bekezdéseit, és a Pp. 163. §-ának (3) bekezdését, amikor ezekre utalva olyan új bizonyítékokat is felhasználhatónak látott, amelyekre sem a megsemmisítést kérő fél, sem a Hivatal nem hivatkozott.

Az elsőfokú bíróság – anélkül, hogy arra a kérelmező hivatkozott volna – összesen 5 db újdonságrontó iratot kutatott fel, majd ezekre utalással a feltalálói tevékenység vizsgálata körében nyilatkozat tételére hívta fel a feleket. Ezt követően a Hivatal határozatát megváltoztató és a szabadalmat megsemmisítő döntését az általa beszerzett bizonyítékok közül két (US2 és US3) dokumentumra alapítottan hozta meg. Ezt megengedhetőnek látta a Pp. 3. §-ának (3) és (5) bekezdéseiben, valamint a Pp. 163. §-ának (3) bekezdésében foglalt rendelkezések alapján. Ebben tévedett.

A Pp. 3. §-ának (3) bekezdése értelmében a jogvita elbírálásához szükséges bizonyítékok rendelkezésre bocsátása – ha törvény eltérően nem rendelkezik – a feleket terheli. A Pp. 3. §-ának (5) bekezdése, amire az elsőfokú bíróság a végzésében ugyancsak utalt, arról szól, hogy a bíróságot alakszerű bizonyítási szabályok nem kötik. Ez a szakasz azt mondja ki, hogy, ha a törvény másként nem rendelkezik, a bíróság a polgári perben alakszerű bizonyítási szabályokhoz, a bizonyítás meghatározott módjához vagy meghatározott bizonyítási eszközök alkalmazásához nincs kötve, szabadon felhasználhatja a felek előadásait, valamint felhasználhat minden egyéb bizonyítékot, amely a tényállás felderítésére alkalmas. A szabad bizonyítási rendszer szabálya nem a Pp. 164. §-ának (2) bekezdésében megfogalmazott hivatalbóli bizonyítás tilalmának a feloldása.

A Pp. külön megengedő, illetőleg az Szt. eltérő rendelkezésének hiányában a szabadalom megsemmisítése iránt indult eljárásban sincs helye a bizonyítás hivatalbóli elrendelésének. Ezért az ilyen eljárásban is érvényesül a bizonyítás feleket terhelő, fentiekben ismertetett főszabálya.

Az elsőfokú bíróság hivatalból folytatta le a bizonyítást, amikor maga kutatott fel és vizsgált a döntése alapjául szolgáló iratokat. Miután a megváltoztatási kérelmet a felek nyilatkozatai és az általuk szolgáltatott bizonyítékok alapján kell elbírálni, ezért eljárási szabályt sértett az elsőfokú bíróság, amikor jogszabály megengedő rendelkezésének hiányában olyan bizonyítékokat tett az eljárás anyagává, amelyekre a kérelmező sem a Hivatal előtti eljárásban, sem az elsőfokú eljárásban nem hivatkozott. Azzal ugyanis, hogy a kérelmező az elsőfokú bíróság által feltárt bizonyítékokat megismerte s azokról nyilatkozott, még nem tette az eljárás tárgyává oly módon, hogy a kérelme azon alapulónak minősüljön. A megsemmisítési kérelme továbbra is a német közrebozsátási iraton alapult.

Az elsőfokú bíróság a Pp. 163. §-ának (3) bekezdésével is indokolta, hogy új dokumentumokat bevonhatott a vizsgálati körbe. Ez a hivatkozása azért téves, mert a Pp. 163. §-ának (3) bekezdése ... a bíróság által köztudomásúnak ismert tények tekintetében rendelkezik, kimondva, hogy ezeket a bíróság valóban fogadhatja el, illetve ugyanezt a szabályt állítja fel azokra a tényekre is, amelyekről a bíróságnak hivatalos tudomása van. Ezen tények kapcsán mondja ki, hogy a bíróság akkor is figyelembe veszi, ha azokat a felek nem hozták fel, köteles azonban a feleket e tényekre a tárgyaláson figyelmeztetni. Az adott esetben azonban a feltalálói tevékenység megléte vagy hiánya minősült bizonyítandó ténynek, és az elsőfokú bíróság által figyelembe vett új dokumentumok, mint bizonyítékok nyertek értékelést.

Nem ért egyet a másodfokú bíróság azzal az állásponttal sem, hogy az Szt. 81. §-ának (3) bekezdésében foglalt offciális rendelkezés kiterjesztő értelmezése alapján a szabadalom megsemmisítési eljárás során az érvénytelen jog fennmaradásának megszüntetéséhez közérdek fűződik, ezért a felek kérelmén és az általuk szolgáltatott adatokon kívül egyéb okok és adatok is vizsgálhatók lennének.

A megsemmisítési eljárásban az érvénytelen jog fennmaradásából eredő sérelem a kérelmező sérelmeként jelentkezik s még a Hivatal előtti eljárásban sem lehet a kérelemben kijelölt ténybeli és jogi kereteken túlterjeszkedni, még akkor sem, ha ezt esetleg célszerűségi szempontok indokolnák. A megsemmisítési eljárás tehát nem arra szolgál, hogy a szabadalom megadására irányuló eljárásban elvégzendő vizsgálatot a Hivatal teljes egészében megismételje. Ezért az Szt. 81. § (3) bekezdésének helyes értelmezésével, a megsemmisítési kérelem visszavonása esetén, az eljárást hivatalból folytatni csak a kérelemmel a Hivatal tudomására jutott adatok körében lehet.

Utal arra a másodfokú bíróság, hogy amennyiben az elsőfokú bíróság által feltárt dokumentumokat maga a kérelmező tette volna az elsőfokú eljárás anyagává, az elsőfokú bíróságnak akkor is mérlegelnie kellett volna az Szt. 100. §-ának (3) bekezdésében foglalt alkalmazását, azaz, hogy olyan jelentős kérdés merült-e fel, amely miatt indokolt a kérelem Hivatalhoz való áttétele, biztosítva ezzel a fél számára a lehetséges jogorvoslati fórumokat is.

Az elsőfokú bíróság figyelmen kívül hagyta, hogy a Legfelsőbb Bíróság eseti döntése, amire hivatkozott, általános érvényű iránymutatásnak nem tekinthető, és korábbi, mint a Polgári

perrendtartást módosító és új rendező elveket megfogalmazó, így többek közt a hivatalbóliság elvének a visszaszorítását megvalósító 1999. évi CX. törvény.

A törvény újra szabályozta a Pp. I. fejezetét, amely az alapelveket tartalmazza. Egyértelművé kívánta tenni, hogy az 'ügy urai' maguk a felek, ők határozzák meg a per tárgyát és ezáltal a bíróság mozgásterét.

Miután a bírósági eljárás tárgyát – a megváltoztatási kérelem által meghatározott terjedelemben – a Hivatal határozata képezi, lényeges eljárási szabályt sértett az elsőfokú bíróság azal is, hogy a Hivatal határozata vonatkozásában az indokolási kötelezettségét elmulasztotta. A Hivatal által módosított igénypontot tette ugyan a vizsgálat tárgyává, de az új dokumentumokon alapuló jogi álláspontjánál fogva a Hivatal által elfoglalt állásponttal nem foglalkozott, indokolási kötelezettségének nem tett maradéktalanul eleget.” (8.Pkf. 25.143/2004/9.)

A Fővárosi Ítéltábla mindezekre tekintettel az elsőfokú bíróság végzését hatályon kívül helyezte, és az elsőfokú bíróságot új eljárásra és újabb határozat hozatalára utasította. Az új eljáráshoz megfelelő útmutatással is szolgált a Fővárosi Bíróság eljáró tanácsa számára:

„Az új eljárásban az elsőfokú bíróságnak a Hivatal határozatát kell felülvizsgálni a megváltoztatási kérelmek és ellenkérelmek keretei között. Döntése nem terjedhet túl a megváltoztatási kérelmeken és ellenkérelmeken. Amennyiben a felek által esetlegesen szolgáltatott új bizonyítékok olyan kérdést vetnek fel, amely a Hivatal előtti eljárásnak nem volt tárgya, mérlegeléssel kell eldöntenie az Szt. 100. §-a (3) bekezdésének alkalmazását.”

A Fővárosi Bíróság eljáró tanácsa azonban a fellebbviteli fórum e világos útmutatásának is – mondhatjuk: nyíltan – ellenállt. Az officialitás elvéhez makacsul ragaszkodó álláspontját a másodfokú bíróság végzésében kifejtettek ellenére is fenntartotta. Ismételten – a bírósági eljárás immár „második fordulójában” is – megváltoztatta az MSZH-nak a szabadalmat korlátozott főigényponttal érvényben tartó határozatát, és elrendelte a szabadalom megsemmisítését. Ez a Fővárosi Ítéltáblát – az újabb fellebbezés nyomán – arra készítette, hogy az elsőfokú bíróság végzését és az MSZH határozatát egyaránt hatályon kívül helyezze, és a kérelmező (a megsemmisítést kérő fél) kérelmét áttegye az MSZH-hoz. Az ítéltáblai végzés indokolása a következőket fejtette ki:

„A másodfokú bíróság az elsőfokú bíróság végzésének hatályon kívül helyezésére látott okot az eljárás lényeges szabályainak megsértése miatt.

Az elsőfokú bíróság ugyanis téves jogi álláspontjánál fogva eljárási szabályt sértve mellőzte a kérelem áttételre vonatkozó Szt. 100. §-a (3) bekezdésében foglalt rendelkezés alkalmazását.

Rögzíti a másodfokú bíróság, hogy az elsőfokú bíróság tárgyi ügyben hozott határozatát hatályon kívül helyező jogerős végzés új eljárásra vonatkozó utasítása ellenére a megismételt eljárásban is saját maga által felkutatott iratokat – hivatalból – vont az eljárásba, és ezekre vonatkozóan hívta fel – a bizonyítási teher szabályának téves alkalmazásával – az ellenérdekű felet nyilatkozat tételére. ...

Tekintettel azonban arra, hogy a kérelmezők utóbb, a 2006. január 18-án tartott tárgyaláson úgy nyilatkoztak, hogy 'a bírósági eljárásban feltárt és eljárásba bevont anterioritásokkal a kérelmezők azonosultak, ... ezeket az iratokat az eljárás részévé kívánják tenni', elfogadható volt, hogy a bírósági eljárásban a technika állása körébe újonnan bevont iratok értékelését maguk is kérték. ...

Ezt követően az elsőfokú bíróság tévesen foglalt állást akként, hogy az új dokumentumok vizsgálatára vonatkozó kérelem nem minősült olyan kérdésben való döntésre irányulónak, amely a Hivatal előtt folyó eljárásnak nem volt tárgya, mert álláspontja szerint a kérelem tárgya a Hivatal előtt és a bírósági eljárásban is a szabadalom megsemmisítésére irányuló kérelem elbírálása volt.

Az Szt. 100. §-ának (3) bekezdése értelmében, ha a fél olyan kérdésben kíván bírósági döntést, amely a Magyar Szabadalmi Hivatal előtt folyó eljárásnak nem volt tárgya, a bíróság a kérelmet átteszi a Magyar Szabadalmi Hivatalhoz. Ebben az esetben a bíróság a Magyar Szabadalmi Hivatal határozatát – szükség szerint – hatályon kívül helyezi.

A Hivatal határozatának megváltoztatása iránt indított eljárásban a bíróság a Hivatal határozata alapján bírálja el a megváltoztatási kérelmet. A kérelmező által hivatkozott újabb iratok alapján a megváltoztatási kérelem a fenti rendelkezés értelmében nem volt elbírálható, mert ezen iratok tartalmát a Hivatal szükségképpen nem vizsgálhatta, így döntésénél azokat nem is vehette figyelembe. Ezért a döntés alapjául szolgáló új iratok vizsgálatára irányuló kérelem alapján az Szt. 100. §-ának (3) bekezdése alapján a kérelem Hivatalhoz való áttételének van helye. Rámutat arra a másodfokú bíróság, hogy az Szt. 100. §-ának (3) bekezdésében foglalt szabály a bíróság számára nem ad mérlegelési lehetőséget, egyértelműen írja elő a kérelem áttételének kötelezettségét.

Önmagában az a körülmény, hogy a kérelem a Hivatal előtt folyó és a bírósági eljárásban is a szabadalom megsemmisítésére irányult – az elsőfokú bíróság téves értelmezésével szemben – még nem jelenti azt, hogy ha a kérelmező a bírósági eljárásban újabb dokumentumokra hivatkozva más kérdés vizsgálatát is a kérelme tárgyává tesz, az ne minősülne olyan kérdésben való bírósági döntés kérésének, amely a Hivatal előtt folyó eljárásnak nem volt tárgya.

Megjegyzi csupán a másodfokú bíróság, hogy az elsőfokú bíróság az Szt. 88. §-a folytán alkalmazandó Pp. 164. §-a (1) bekezdésének a bizonyítási teher szabálya helytelen alkalmazásával kötelezte a szabadalmas ellenérdekű felet a bizonyításra. A bizonyítékok rendelkezésre bocsátása a Hivatal előtt és a bírósági eljárásban is a kérelmet előterjesztő felet terheli. Ennél fogva a szabadalom megsemmisítése tárgyában folyamatban lévő – kontradiktórius – eljárásban is a bizonyítás a megsemmisítést kérő felet terheli. Az elsőfokú bíróság által álláspontjának alátámasztására hivatkozott eseti döntés szabadalmi bejelentési eljárásban született, ahol értelemszerűen a szabadalmi oltalmat kérő szabadalmas mint az eljárásban szereplő egyetlen fél köteles annak bizonyítására, hogy a találmány megfelel az oltalom törvényi feltételeinek." (8.Pkf.25.563/2006/5.)

5.4. A Fővárosi Bíróság érintett tanácsa mindazonáltal továbbra sem „adja fel”. Erre utal az a 27 gépelt oldalt kitevő gondolatmenete, amelyet az 1791 lajstromszámú, „Hullámpapír rekesz ömlesztett és darabárukhoz” című használati mintaoltalom megsemmisítésének ügyében hozott végzésében adott elő [3.Pk.23.478/2006/9.]. Az MSZH ebben az ügyben is részben adott helyt a megsemmisítési kérelemnek, és korlátozással – korlátozott igényponttal – tartotta hatályban a mintaoltalmat. A hivatali határozattal szemben csak az oltalom jogosultja terjesztett elő megváltoztatási kérelmet. Ennek ellenére a bíróság a megváltoztatási kérelem elutasításával ezúttal sem érte be, hanem a mintaoltalom megsemmisítését is elrendelte. Ennek érdekében ezúttal is hivatalból folytatott le bizonyítást és kutatott fel olyan anterioritásokat, amelyekre sem a megsemmisítést kérő ellenérdekű fél nem hivatkozott, sem az MSZH előtti eljárás nem terjedt ki.

A rendelkezési elvet és a tárgyalási elvet sértő, valamint a Fővárosi Ítéltábla joggyakorlatával is ellentétes eljárásának indokaként a Fővárosi Bíróság eljáró tanácsa azt a – kissé meghökkentő, a végzésben viszont váltig ismételtetett – tételt hozta fel, hogy

„A Magyar Köztársaság a TRIPS Egyezmény tagjaként biztosítja, hogy feltalálói lépés hiánya esetén megváltoztatási kérelem tárgyában a bíróság döntése a mintaoltalom megszűnését eredményezi.”⁵¹

Mindez a Fővárosi Bíróság szerint a következőkből vezethető le:

„A TRIPS Egyezmény biztosítja, hogy megváltoztatási kérelem tárgyában a bíróság döntése nem válik akadállyá a jogszerű kereskedelemmel szemben.

A Magyar Köztársaságban a TRIPS Egyezmény (Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights) 1995. január 1-jén lépett hatályba, és kihirdetése az 1998. évi IX. törvény útján történt. A Magyar Köztársaság a TRIPS Egyezmény tagja. Az egyezmény hatálya kiterjed a szellemi tulajdon védelem nemzeti rendszereire (national systems for the protection of intellectual property). A magyar használati mintaoltalmi jog a szellemi alkotások sajátos fajtájának hazai védelmét szabályozza [Ptk. 86. § (1)-(2) bek.].

A Magyar Köztársaság az egyezmény tagjaként köteles az egyezmény rendelkezéseinek érvényt szerezni. E kötelezettség a szabadalmi jogra is kiterjed (TRIPS Egyezmény 1. cikk 1–2. bek.).

Ezért az egyezmény hatálya kiterjed a mintaoltalomból eredő jogok védelmére és érvényesítésére, ideértve a megváltoztatási kérelem eldöntését is.”

Ezt követően a végzés idézi a TRIPS-megállapodás 1. és 7. cikkét, azaz a megállapodásból adódó kötelezettségek jellegéről és hatóköréről, valamint a megállapodás céljairól szóló rendelkezéseket, valamint elemzi a megállapodás preambulumát is. Innét jut el a következő – nem kevésbé meglepő – tételek kinyilatkoztatásához:

⁵¹ A végzésből vett idézeteket teljes szöveghűséggel közöljük.

„Ha a megváltoztatási kérelem a mintaoltalom korlátozás nélküli vagy megfelelő korlátozással való hatályban tartására vagy a mintaoltalom megsemmisítésére irányul, akkor a bíróság a mintaoltalom hatályban tartása felől dönt. A mintaoltalmat hatályban tartó döntés elengedhetetlenül szükséges eszköz a szellemi tulajdonjogok érvényesítéséhez (to enforce intellectual property rights). Ezért e döntés az egyezmény tekintetében a szellemi tulajdonjogokat érvényesítő eszközök és eljárások (measures and procedures to enforce intellectual property rights) körébe esik.

Az egyezmény tehát biztosítja, hogy megváltoztatási kérelem tárgyában a döntés önmagában nem válik akadállyá a jogszerű kereskedelemmel szemben.

Feltalálói lépés hiánya esetén megváltoztatási kérelem tárgyában a döntés önmagában akadállyá válik a jogszerű kereskedelemmel szemben, ha nem eredményezi a mintaoltalom megszűnését.

Az egyezmény biztosítja, hogy a szellemi tulajdonjogokat érvényesítő eszközök és eljárások (measures and procedures to enforce intellectual property rights) nem válnak önmagukban akadályokká a jogszerű kereskedelemmel szemben (do not themselves become barriers to legitimate trade).

Az egyezmény 7. cikke szerint szellemi tulajdonjogok esetében a védelem és érvényesítés (the protection and enforcement) meghatározott követelményt kell kielégítsen. Hozzá kell járuljon az egyezmény céljainak (objectives) támogatásához.

A 7. cikk követelménye a preambulumban foglaltak biztosítását szolgálja. Tehát a 7. cikk követelményét nem kielégítő jogvédelem és jogérvényesítés esetében annak eszközei és eljárásai önmagukban akadályokká válnak a jogszerű kereskedelemmel szemben.

Feltalálói lépés hiánya esetén a mintaoltalom nem felel meg az egyezmény 7. cikkében foglalt feltételnek a következők szerint.

Ha a mintaoltalom tárgya nem alapul feltalálói lépésen, akkor a technika állásához képest a mesterségben járatos személy számára nyilvánvaló [Hmt. 3. § (1) bek.].⁵² Létrehozásához alkotó tevékenységre nem volt szükség. A mintaoltalomból eredő jogok védelme és érvényesítése nem tölti be azt a rendeltetését, hogy alkotói színvonalú kutatási és fejlesztési ráfordítások megtérülését biztosítsa, és alkotó tevékenységre ösztönözzön. Tehát nem járul hozzá a technológiai fejlődés előmozdításához (to the promotion of technological innovation).

Alkotói színvonal hiányában a mintaoltalom közkinccnek minősülő technológia monopóliumára irányul. Tehát a mintaoltalomból eredő jogok védelme és érvényesítése akadályozza a technológia átadását és elterjedését (the transfer and dissemination of technology).

Feltalálói lépés hiánya miatt semmis mintaoltalom esetében a jogosult alkotó tevékenység nélkül jut a műszaki ismeretek előállítóit megillető kedvezményezett pozícióba, és elzárja a műszaki ismeretek felhasználóit közkinccnek minősülő műszaki ismeretek alkalmazásától. Az

⁵² A Hmt. vagy Hmtv. rövidítés a használati minták oltalmáról szóló 1991. évi XXXVIII. törvényt jelöli.

alaptalanul védett hasznosítási pozícióból eredő profit és egyéb egyoldalú piaci előny ellentétes a közérdekkel, amely a műszaki ismeretek előállítóinak és felhasználóinak kölcsönös előnyéhez (the mutual advantage of producers and users of technological knowledge) fűződik.

Feltalálói lépés hiánya esetében a szellemi tulajdonjogok védelme és érvényesítése (the protection and enforcement of intellectual property rights) ellentétes a jogok és kötelezettségek egyensúlyához (balance of rights and obligation) fűződő közérdekkel.

Tehát feltalálói lépés hiánya esetén a mintaoltalom nem elégíti ki az egyezmény 7. cikkében foglalt követelményt. Ezért feltalálói lépés hiánya esetén a szellemi tulajdonjogokat érvényesítő eszközök és eljárások (measures and procedures to enforce intellectual property rights) önmagukban akadályokká válnak a jogszerű kereskedelemmel szemben.

Tehát feltalálói lépés hiánya esetén megváltoztatási kérelem tárgyában a döntés önmagában akadállyá válik a jogszerű kereskedelemmel szemben, ha nem eredményezi a mintaoltalom megszűnését.”

A TRIPS-megállapodásra építő – az előzőekben idézett – tételekből aztán sok minden adódik a végzés indokolása szerint. Tanulságos szemezgetni e sajátos jogértelmezési következtetésekből:

„Tehát feltalálói lépés hiánya esetén mind a TRIPS Egyezmény, mind a Hmt. folytán alkalmazandó Szt. a megváltoztatási eljárást a Pp. 3. § (1) bekezdésében meghatározott kivételként szabályozza. Az eljárásban nem érvényesül, hogy megváltoztatási kérelmet csak a vitában érdekelt fél terjeszthet elő. Feltalálói lépés hiánya esetén a megváltoztatási kérelem közérdekű.”

„Feltalálói lépés hiánya esetén a TRIPS Egyezmény, valamint a Hmt. folytán alkalmazandó Szt. a megváltoztatási eljárást a Pp. 3. § (2) bekezdésében meghatározott kivételként szabályozza. Az eljárásban nem érvényesül, hogy a bíróság kötve van a felek kérelmeihez és jognyilatkozataihoz, ideértve a felek által szolgáltatott bizonyítékokat is.

A TRIPS Egyezmény, valamint a Hmt. folytán alkalmazandó Szt. a megváltoztatási eljárást akként szabályozza, hogy feltalálói lépés hiánya esetén egyezségnek nincs helye ..., az eljárás ellenérdekű fél nélkül is folyhat ... és a megváltoztatási kérelem visszavonása a bíróságot nem köti ... . E törvények tehát az eljárást a Pp. 3. § (2) bekezdésében meghatározott kivételként szabályozzák. ... Az eljárásban nem érvényesül, hogy a bíróság kötve van a felek kérelmeihez és jognyilatkozataihoz – ideértve a felek által szolgáltatott bizonyítékokat is.

Feltalálói lépés hiánya esetén a megváltoztatási eljárásban a rendelkezési elv ellenpárja – a hivatalbóli eljárás elve – érvényesül.”

„A Magyar Köztársaság a TRIPS Egyezmény tagjaként biztosítja, hogy feltalálói lépés hiánya esetén megváltoztatási kérelem tárgyában a bíróság döntése a mintaoltalom megszűnését eredményezi. ... Tehát feltalálói lépés hiánya esetén a TRIPS Egyezmény a megváltoztatási eljárást akként szabályozza, hogy a bíróság a feltalálói lépés hiányára vonatkozó bizonyítékot köteles figyelembe venni döntésében, attól függetlenül, hogy e bizonyítékra a megsemmisítést kérő fél hivatkozik-e.

Egyfelől tehát feltalálói lépés hiánya esetén e tény a bíróság a felek cselekményeitől függetlenül köteles bizonyítani. Feltalálói lépés hiánya esetén a bíróság bizonyításra van kötelezve. Másfelől pedig – mivel a bíróság döntésében a feltalálói lépés hiányának bizonyítékát a megsemmisítést kérő fél bizonyítási cselekményeitől függetlenül köteles figyelembe venni – nem szolgál a megsemmisítést kérő fél hátrányára, ha neki nem sikerül a feltalálói lépés hiányát bebizonyítani. A megsemmisítést kérő félre bizonyítási teher nem hárul.

A feltalálói lépés hiánya bizonyíthatatlanságának következményei a jogosult hátrányára – értelemszerűen – nem esnek. Ezért bizonyítási teher a jogosultra sem hárul. A TRIPS Egyezmény tehát feltalálói lépés hiánya esetén a megváltoztatási eljárást a Pp. 3. § (3) bekezdésében meghatározott kivételként szabályozza. A felekre bizonyítási teher nem hárul.

A Hmt. folytán alkalmazandó Szt. a megváltoztatási eljárást a TRIPS Egyezménnyel összhangban szabályozza.”

„Tehát mind a TRIPS Egyezmény, mind a Hmt. folytán alkalmazandó Szt. a megváltoztatási eljárást a Pp. 3. § (3) bekezdésében meghatározott kivételként szabályozza. Az eljárásban nem érvényesül, hogy a feltalálói lépés hiánya bizonyítékainak rendelkezésre bocsátása a feleket terheli. Az eljárásban a nyomozati (vizsgálati) elv érvényesül.

Aggályos az álláspont, hogy megváltoztatási eljárásban 'a bizonyítás' a megsemmisítést kérő felet terheli, és az oltalom tárgya alkotó jellegének bizonyítására a jogosult nincs kötelezve.

Megváltoztatási eljárásban alkotó jelleg – szabadalom esetében feltalálói tevékenység, mint oltalom esetében feltalálói lépés – megléte jelentős tény. Alkotó jelleg meglétének bizonyítása – értelemszerűen – a jogosult érdekében áll, és a megsemmisítést kérő fél érdekében nem áll. Ezért alkotó jelleg meglétének bizonyítására a jogosult van kötelezve, és a megsemmisítést kérő fél nincs kötelezve [Pp. 164. § (1) bek.]. Tehát alkotó jelleg megléte tekintetében a bizonyítás indítványozása elmulasztásának, illetve a bizonyítási indítvány elkésett voltának jogkövetkezményei, valamint a bizonyítás esetleges sikertelensége a jogosultat terheli és a megsemmisítést kérő felet nem terheli [3. § (3) bek.].

A bizonyítási teher szabályai tehát a fenti állásponttól eltérő eredményre vezetnek. Az elmentartott megoldásokhoz képest a védeni kért megoldás létrehozásához szükséges alkotó tevékenységet a jogosultnak kell bizonyítania.

Továbbá a fentiekből kitűnően feltalálói lépés hiánya tekintetében nem a felek, hanem a bíróság van bizonyításra kötelezve ... . Tehát ismételen aggályosnak mutatkozik az álláspont, hogy megváltoztatási eljárásban 'a bizonyítás' a megsemmisítést kérő felet terheli.”

„Nincs tehát jogszabályi alapja annak, hogy a megváltoztatási eljárás tárgyát a megsemmisítési kérelem tárgyában hozott MSZH-határozat képezi akár „a megváltoztatási kérelem által meghatározott terjedelemben”, akár egyéb módon.”

„A TRIPS Egyezmény, valamint a Hmt. folytán alkalmazandó Szt. feltalálói lépés hiánya esetén megállapítja a megváltoztatási eljárás kivételes szabályozását. ... Feltalálói lépés hiánya esetén a bíróság bizonyításra van kötelezve. Ezért a 85. § (1) bekezdése csak e kivételes szabályozással összhangban értelmezhető. E szabályozás alapján az elsőfokú bíróság eljárási

szabálysértés nélkül vehet figyelembe olyan bizonyítékot, amely az MSZH előtti eljárásnak nem volt tárgya, vagy amelyre az MSZH nem hivatkozott.”

„Feltalálói lépés hiánya esetén mind a TRIPS Egyezmény, mind a Hmt. folytán alkalmazandó Szt. a megváltoztatási eljárást úgy szabályozza, hogy az eljárásra a Pp. 215. §-a nem alkalmazható.”

„A Magyar Köztársaság a TRIPS Egyezmény tagjaként biztosítja, hogy feltalálói lépés hiánya esetén megváltoztatási kérelem tárgyában a döntés a mintaoltalom megszűnését eredményezi. ... Feltalálói lépés hiánya esetén a jogszerű kereskedelem érdeke megköveteli a mintaoltalom megszüntetését attól függetlenül, hogy e döntés túlterjeszkedik-e a kérelmen, illetőleg az ellenkérelmen.

Tehát egyfelől a TRIPS Egyezmény feltalálói lépés hiánya esetén meghatározza a bíróság döntésének korlátját. Betölti azt a rendeltetést, amelyet a polgári perben a Pp. 215. §-a tölt be. Mivel a különös szabályozás kiterjed a döntés korlátjának meghatározására, a különös szabályozásból nem a 215. § általános szabályának alkalmazása, hanem más következik: az általános szabály mellőzése.”

„Mivel a pártatlanság követelménye nem értelmezhető úgy, hogy ellentétes a polgári eljárásnak a 3. § (2) bekezdésében kivételként meghatározott szabályozásával, és feltalálói lépés hiánya esetén a megsemmisítési kérelemmel kapcsolatos megváltoztatási eljárás kivételes szabályozását törvények megállapítják, az adott esetben a jogvita eldöntésének pártatlanságát nem érintette, hogy a bíróság hivatalból vett figyelembe bizonyítékokat.”

5.5. A fővárosi bírósági végzés előzőekben hosszan idézett részeiből kitűnhetett, hogy az eljáró tanács indokolása az officialitási és a vizsgálati elv érvényesítése mellett – más szóval, az ennek az írásnak a 4.3. pontjában bemutatott törvényi előírásokkal és alkotmánybírósági határozatban kifejeződő alkotmányossági követelményekkel, valamint a Fővárosi Ítéltáblának az 5.2. és az 5.3. pontban ismertetett joggyakorlatával szemben – voltaképpen egyetlen érvet hoz fel, nevezetesen, hogy mindez a TRIPS-megállapodásból következne. Kicsit bővebb kifejtésben: a végzés gondolatmenete azon a feltevésen alapul, hogy a hazánkban törvénnyel kihirdetett TRIPS-megállapodás egyes szabályai számítanak olyan eltérő törvényi rendelkezéseknek, amelyek felhatalmazzák a bíróságot a Pp.-nek a rendelkezési és a tárgyalási elvet kimondó – alapelvi és egyéb – előírásaitól, illetve az Szt. XI. fejezetében foglaltaktól való eltérésre, és velük szemben az officialitási és a vizsgálati elv alkalmazására.

Ez megköveteli, hogy a TRIPS-megállapodás idevágó rendelkezéseit tüzetesebben is szemügyre vegyük, megvizsgálva a magyar jogrendhez és azon belül az MSZH döntéseinek felülvizsgálatára irányuló nemperes eljárás szabályozásához fűződő viszonyukat.

Az első dolog, ami rögtön szembeötlik, hogy a TRIPS-megállapodás nem vonatkozik a használati minták oltalmára.

A megállapodás 1. cikkének (2) bekezdése meglehetősen egyértelmű e kérdésben: a TRIPS-megállapodás alkalmazásában szellemi tulajdonon a megállapodás II. részének 1–7.

fejezeteiben szabályozott szellemi tulajdoni kategóriákat kell érteni; közülük mindegyiket, de rajtuk kívül semmi mást. A használati mintaoltalom nem szerepel a megállapodás említett fejezeteiben szabályozott oltalmi formák között. Az a tény pedig, hogy a használati mintaoltalom egyes kérdéseiben a Hmtv. az Szt. rendelkezéseinek megfelelő alkalmazását írja elő, nem vonja (egyoldalú belső jogi aktsussal ezt nem is tehetné) a TRIPS-megállapodás szabadalmakkal kapcsolatos rendelkezéseinek hatálya alá a használati mintaoltalmat. Mint ahogy a nemzeti szellemi tulajdon-védelmi rendszerekre vonatkozó, a preambulumban található (és egészen más kérdésre vonatkozó) utalás sem változtat, nem is változtathatna a TRIPS-megállapodás tárgyi hatályát határozottan és világosan kijelölő – normatív tartalmú – rendelkezés értelmén; pusztán attól, hogy a preambulum általánosan utal a nemzeti szellemi tulajdon-védelmi rendszerekre, nem kerül a megállapodás hatálya alá az e rendszerekben fellelhető összes oltalmi forma, még akár az is, amelyről a megállapodás szót sem ejt. Ezt az értelmezést igazolja a megállapodás mértékadónak tekintett kommentárja is, kifejezetten megerősítve, hogy a TRIPS-megállapodás nem terjed ki a használati minták oltalmára.⁵³

A szóban forgó fővárosi bírósági végzés tehát a TRIPS-megállapodással ellentétesen terjesztette ki a megállapodás alkalmazását a használati minták oltalmára, és ezzel a végzés jogi érvelése el is vesztette a talaját. Tekintsünk el mindazonáltal ettől az „apróságtól”, és vizsgáljuk meg, hogy a bíróság érvelése összeegyeztethető volna-e a TRIPS-megállapodással, illetve a Pp.-vel és az Szt.-vel a megállapodás hatálya alá eső valamely oltalmi forma – pl. a szabadalom – esetében.

A TRIPS-megállapodás 1. cikkének (1) bekezdése szerint a „Tagok”, vagyis a Kereskedelmi Világszervezet (WTO) tagjai (államok, valamint az Európai Közösség) tartoznak azzal, hogy a megállapodás rendelkezéseinek érvényt szerezzenek. [Ez következik egyébként a WTO-t létrehozó Marrakesh-i Egyezmény II. cikkének (2) bekezdéséből is, amely a tagokra nézve mondja ki kötelezőnek – egyebek mellett – a TRIPS-megállapodást, valamint az említett egyezmény XVI. cikkének (4) bekezdéséből, amely ugyancsak a tagok köteleességévé teszi, hogy biztosítsák törvényeik, rendelkezéseik és közigazgatási eljárásaik összhangját – egyebek mellett – a TRIPS-megállapodás szerinti köteleességekkel.] A WTO-ról szóló jogi kommentár szintén egyértelműen foglal állást e kérdésben:

„*The TRIPS Agreement establishes rights and obligations between WTO Members, not private individuals or firms.*” (A TRIPS-megállapodás a WTO tagjai között teremt jogokat és köteleességeket, nem magánszemélyek vagy vállalatok között.)⁵⁴

A megállapodásból eredő köteleességek címzettjei, kötelezettjei tehát a tagállamok, illetve – hatáskörén belül – az EK. E köteleességeknek tipikusan jogalkotással és egyéb – pl. a jog-

⁵³ Daniel Gervais: *The TRIPS Agreement: Drafting History and Analysis*. London, 1998, p. 43

⁵⁴ Mitsuo Matsushita, Thomas J. Schoenbaum, Petros C. Mavroidis: *The World Trade Organization – Law, Practice, and Policy*. Oxford, 2003, p. 405

érvényesítést szolgáló – állami intézkedésekkel kell eleget tenniük. Ez nem zárja ki, hogy a megállapodás egyes rendelkezéseinek a tagok a saját – nemzeti, illetve közösségi – jogrendjük szerint előírt feltételekkel *self-executive* jelleget tulajdonítsanak, illetve azoknak a bíróságai vagy a hatóságaik előtt történő közvetlen alkalmazását megengedjék vagy megköveteljék. Az Európai Bíróság a TRIPS-megállapodástól a közvetlen hatályt a *Dior*-ügyben megtagadta, és csupán annak megköveteléséig ment el, hogy – ha az érintett területen van már közösségi szabályozás – az egyébként irányadónak minősülő közösségi jog alkalmazása során, amennyiben és amennyire lehetséges, a TRIPS-megállapodással összhangban álló értelmezést kell elfogadni és követni.⁵⁵ A tagállamok jogrendjére bízta viszont – közösségi szabályozás híján – annak eldöntését, hogy a TRIPS-megállapodásnak a szabadalom oltalmi idejét meghatározó (meglehetősen konkrét és normatív tartalmú) rendelkezését (33. cikkét) a nemzeti bíróságok alkalmazzák-e közvetlenül, és ha igen, milyen feltételekkel.⁵⁶

Érdemes megjegyezni, hogy az Amerikai Egyesült Államok jogrendje nem ismeri el sem a WTO-megállapodásoknak, sem a WTO vitarendezési eljárásában hozott döntéseknek az amerikai jogra való közvetlen hatását, tagadja a WTO-megállapodások közvetlen hatályát és *self-executive* jellegét egyaránt, továbbá a WTO-megállapodások és az USA belső joga közötti konfliktus esetén az utóbbinak ad alkalmazási elsőbbséget, ha a belső jogi norma egyértelmű, és nem hagy értelmezési tartományt a *favor conventionis* elv érvényesülése számára.⁵⁷

A nemzetközi szerződés közvetlen hatályának, illetve *self-executive* (önvégrehajtó) jellegének elismerését a magyar jogban – úgy tűnik – sem az Alkotmány, sem valamely törvény, sem pedig az Alkotmánybíróság eddigi gyakorlata elvileg és általában nem zárja ki. Erre utal pl. a 30/1998. (VI. 25.) AB határozat indokolása is, amelyben az Alkotmánybíróság elismerte annak lehetőségét és azt lényegében csupán két feltétel teljesítésétől tette függővé, hogy a nemzetközi „szerződésbe foglalt jogi norma a magyar jogalanyok felé is érvényesüljön”. Az egyik feltétel, hogy a nemzetközi szerződést belső jogforrásban ki kell hirdetni (ma már ennek részleteit kimerítően szabályozza a nemzetközi szerződésekkel kapcsolatos eljárásról szóló 2005. évi L. törvény). A másik feltétel szinte magától értetődő, és voltaképpen abban áll, hogy legyen mi érvényesüljön, vagyis, hogy a nemzetközi szerződés „általánosan kötelező tartalmú” legyen [ez következik a jogalkotásról szóló 1987. évi XI. törvény 16. §-ának (1) bekezdéséből is, amely a belső jogszabályban való kihirdetést „általánosan kötelező magatartási szabályt tartalmazó” nemzetközi szerződés esetén követeli meg]. A nemzetközi szerződés és a belső jogszabály konfliktusának rendezésére az Alkotmánybíróságról szóló 1989. évi XXXII. törvény megfelelő mechanizmust teremt [l. e törvény 1. §-ának c) pontját,

⁵⁵ C-300/98. és C-392/98., *Dior* és társai [EBHT 2000., I-11307. o.], l. különösen az ítélet 44. és 47. pontját

⁵⁶ C-431/05., *Merck Genéricos kontra Merck & Co. Inc.*, HL C 269. szám, 2007. november 10., l. az ítélet 34. és 47. pontját, valamint rendelkező részét. L. még: *Munkácsi Péter*: A TRIPS-megállapodás az Európai Bíróság döntéseiben. I. rész: a TRIPS-megállapodás közvetlen hatálya a közösségi jogban. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 2. (112.) évf. 1. sz., 2007. február, p. 37–45.

⁵⁷ *Matsushita, Schoenbaum, Mavroidis*, i. m. (54), p. 100–102.

21. §-ának (3) bek.-ét és 44–47. §-ait], az Alkotmánybíróság hatáskörébe utalva a jogszabály nemzetközi szerződésbe való ütközésének vizsgálatát. Már ez is arra utal, hogy a jogalkalmazó szervek lehetőségei korlátozottak abban, hogy az ilyen konfliktust jogértelmezéssel vagy egyéb módon „önerőből” rendezzék. További korlátot állított a 30/1998. (VI. 25.) AB határozat annak kimondásával, hogy „*a favor conventionis elv érvényesülése addig terjedhet, amíg a magyar jog nemzetközi szerződéssel konform értelmezése eredményeként az Alkotmány nem sérül*”. Nincs okunk továbbá annak feltételezésére, hogy a nemzetközi szerződés közvetlen hatályának elismeréséhez szükséges feltételek a magyar jogrendben különlegesek, a többi jogrendszerben alkalmazottaktól gyökeresen eltérőek lennének.

Erre tekintettel különösebb kockázat nélkül állítható, hogy a TRIPS-megállapodás 7. cikke, azaz a megállapodás céljait rögzítő rendelkezés nem felel meg a közvetlen hatály, a nemzeti bíróságok vagy hatóságok előtti eljárásban, magánfelek közötti jogvitában történő közvetlen alkalmazás feltételeinek. Mindenekelőtt célszerű utalni a norma szövegezésére. Az 1998. évi IX. törvénnyel kihirdetett magyar fordításból ez kevésbé tűnik ki, az angol eredeti alapján viszont egyértelmű: a megállapodás 7. cikke nem kógens szabály, amit tükröz, hogy az angol szövegezés nem a szokásos „*shall*”, hanem a „*should*” segédigét használja.⁵⁸ A megállapodás kommentárja szerint e cikk a tagokat orientálja a megállapodás végrehajtásával kapcsolatos szellemi tulajdon-védelmi politikájuk alakításában, azaz inkább tekinthető politikai deklarációnak, mint kógens normának. A kommentár arra is rámutat, hogy e cikkre a megállapodás tagjai a közöttük folyó vitarendezési eljárásokban fognak hivatkozni (és hivatkozni is).⁵⁹ A 7. cikk tehát nem a nemzeti jogalkotó fórumok előtt magánfelek között folyó jogviták, hanem a megállapodás tagjai közötti államközi viták eldöntéséhez ad fogódzókat, szempontokat; e cikk címzettjei nem a szellemi tulajdon-jogi jogviták magánfelei, hanem a TRIPS-megállapodásban részes nemzetközi jogi jogalanyok. A 7. cikk szövegezése továbbá nélkülözi az „*általánosan kötelező tartalmat*”, hiszen általánosnak éppen általános, de nem kötelező; nem tartalmaz „*általánosan kötelező magatartási szabályt*”, különösképpen olyat nem, amelynek az államokon (és az EK-n) kívül más személyek (magánszemélyek) lennének a címzettjei.

Különösképpen tévesnek látszik annak feltételezése, hogy a TRIPS-megállapodásnak ez a tagállamokhoz (és az EK-hoz) címzett, kötelező erő és *self-executive* jelleg nélküli, orientáló tartalmú rendelkezése olyan kifejezett rendelkezésként volna értelmezhető, amely felhatalmazza a bíróságot a Pp.-nek a rendelkezési elvet és a tárgyalási elvet kimondó – alapvető jelentőségű – rendelkezéseitől való eltérésre. Amikor tehát a Pp. 3. §-ának (1)–(3) bekezdései a törvény eltérő rendelkezésére utalnak, illetve amikor a Pp. 164. §-ának (2) bekezdése a hivataltól történő bizonyítás tilalma alól csak a törvényben megengedett kivételt vonja ki,

⁵⁸ A TRIPS-megállapodás 7. cikkének szövege a következő: „The protection and enforcement of intellectual property rights should contribute to the promotion of technological innovation and to the transfer and dissemination of technology, to the mutual advantage of producers and users of technological knowledge and in a manner conducive to social and economic welfare, and to a balance of rights and obligations.”

⁵⁹ *Gervais*, i. m. (53), p. 63–67.

azon nyilvánvalóan az eltérésről, illetve a kivételről kifejezetten, explicit módon rendelkező törvényi előírásokat kell érteni és nem olyan típusú általános politikai deklarációt, mint amilyen a TRIPS-megállapodás 7. cikkében található. Emellett hozzá kell tenni, hogy a Pp. 2. §-ának (4) bekezdése eleve a Pp. alapelveivel összhangban történő értelmezést, az ilyen értelmezésnek elsőbbséget adó jogalkalmazást követeli meg. Alkotmányossági oldalról pedig határt szab az az alkotmánybírói tan is, amelyről a 30/1998. (VI. 25.) AB határozat kapcsán már szó esett, nevezetesen, hogy a *favor conventionis* elv érvényesítése nem vezethet az Alkotmánnyal ellentétes eredményre. Láttuk azonban, hogy a Pp. szóban forgó alapelvei – a rendelkezési elv és a tárgyalási elv mellett a félegyenlőség elve is – alkotmányos követelményeket fejeznek ki, mint ahogy alkotmányos védelemben részesül a független, pártatlan bíróság előtti tisztességes eljárásból való emberi jog is. Még ha a TRIPS-megállapodás 7. cikke bármilyen módon hivatkozható volna is a Pp.-nek a rendelkezési elvet és a tárgyalási elvet érvényesítő rendelkezéseivel szemben, akkor sem lehetne – még a *favor conventionis* elv segítségül hívásával sem – a megállapodás e cikkét az említett alkotmányossági követelmények sérelmére vezető módon értelmezni és alkalmazni.

Ha még közvetlen hatályt, illetve *self-executive* jelleget tulajdonítanánk is a TRIPS-megállapodás 7. cikkének, illetve felhatalmazottnak tekintenénk is a bíróságot arra, hogy az e cikkben foglaltakat értelmezési szempontokként figyelembe vegye a belső jogszabályok alkalmazása során, akkor is látnunk kéne, hogy a megállapodás céljait rögzítő rendelkezést természetesen csupán a megállapodásban szabályozott kérdésekben lehet figyelembe venni. Ezúttal nem arról van szó, hogy a használati minták oltalmára nem terjed ki a megállapodás tárgyi hatálya (ezen – mintegy hipotetikusan – már „túltettük” magunkat), hanem arról, hogy a TRIPS-megállapodás mennyiben terjed ki a megsemmisítési eljárások szabályozására.

A TRIPS-megállapodás 62. cikkének (4) bekezdése a megsemmisítési (megvonási, törlési) és más hasonló *inter partes* eljárásokban a 41. cikk (2) és (3) bekezdésében foglalt elvek alkalmazását írja elő. Ezek az alapelvek közvetlenül nem érintik a rendelkezési elvet és a tárgyalási elvet; leszögezhető tehát, hogy a TRIPS-megállapodás e kérdéseket nem szabályozza sem a megsemmisítési, sem az egyéb eljárásokat illetően. Következésképpen e kérdésekben a megállapodás 7. cikke sem hívható fel, még kiegészítő értelmezési szempontként sem. Figyelmet érdemel viszont, hogy a TRIPS-megállapodás az említett rendelkezések együttes eredményeként a megsemmisítési ügyekben (mind a hatósági, mind a bírósági szakaszban) megköveteli a tisztességes és méltányos (*fair and equitable*) eljárást, valamint a félegyenlőség és a meghallgatáshoz való jog érvényesítését. Ez utóbbi követelmények viszont a rendelkezési és a tárgyalási elvvel harmonizálnak, mintegy azok érvényesülését feltételezik, azokkal együtt alkotnak koherens eljárási rendet; a TRIPS-megállapodás 41. cikkének (2) és (3) bekezdésében foglalt – megsemmisítési ügyekben is irányadó – alapvető követelmények teljesítését tehát a rendelkezési és a tárgyalási elv következetes érvényesítésével lehet előmozdítani, sőt, garantálni.